

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ДОШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ**

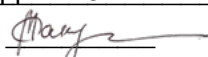
До захисту допустити:
Завідувач кафедри
 Ю. О. Демидова
«15» грудня 2023 р.

**«ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНА ВЗАЄМОДІЯ
ВИХОВАТЕЛІВ І БАТЬКІВ В АДАПТАЦІЇ ДИТИНИ
ДО ІНКЛЮЗИВНОГО СЕРЕДОВИЩА ЗДО»**

Кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти другого
(магістерського) рівня вищої освіти
освітньо-професійної програми
«Дошкільна освіта. Логопедія»
Пустовойт Наталії Анатоліївни

Науковий керівник:
Фунтікова Ольга Олександрівна,
доктор педагогічних наук,
професор кафедри дошкільної освіти

Рецензент:
Кузьменко Юлія Анатоліївна,
кандидат педагогічних наук,
доцент кафедри освіти та управління
навчальним закладом Класичного приватного
університету м. Запоріжжя

Кваліфікаційна робота захищена
з оцінкою відмінно
Секретар ЕК
«16» січня 2024 р.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ I. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСВІТНІМИ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗДО.....	9
1.1. Сучасні проблеми соціальної адаптації дітей з особливими освітніми потребами.....	9
1.2. Нормативно-правове забезпечення адаптації дітей з особливими освітніми потребами в ЗДО.....	19
1.3. Співпраця педагогів і батьків як умова успішної адаптації дітей з особливими потребами.....	26
Висновки до розділу 1	30
РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ.....	32
2.1. Діагностика сформованості психолого-педагогічної взаємодії...32	32
2.2. Методика вдосконалення взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО	46
2.3. Порівняльний аналіз взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО	51
Висновки до розділу 2	55
ВИСНОВКИ.....	57
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	61
ДОДАТКИ.....	66

ВСТУП

Актуальність теми. В Україні останнім часом все частіше і частіше народжуються діти з особливими освітніми потребами. І нарешті в країні відбувається зміна відношення оточуючих до таких дітей. Суспільство починає усвідомлювати та розуміти, що психофізичні порушення ніяк не можуть вплинути на здатність людини відчувати, переживати та набувати соціального досвіду. Ми прекрасно розуміємо, що для кожної дитини повинні бути створені такі умови, які б сприяли вихованню, розвитку, навчанню, та в яких буде враховано її індивідуальні освітні здібності та потреби. У нас постала необхідність розуміння проблем дітей з ООП, визнання їх права на освіту, готовності і бажання включити їх до дитячого соціуму, що сприятиме їх здоровій взаємодії з нормо типовими дітьми та розвитку толерантного, терплячого, лояльного, позитивного ставлення до них з боку оточуючих, а також допоможе звільнити від соціальної ізоляції дітей, що мають особливі освітні потреби.

Звернемо увагу, що для дитини з ООП, в умовах освітнього середовища є дуже важливим процес адаптації, який спочатку відбувається в сім'ї, а вже потім в закладі дошкільної освіти. Поштовхом для змін в освітньому процесі є стан здоров'я, рівень порушення психофізичного розвитку дитини та бажання батьків надати дитині освіту. Завдяки створеним певним умовам у закладі дошкільної освіти кількість дітей з особливими потребами, які навчаються в інклюзивних групах щороку зростає. Є доступність до якісної освіти освітнього та виховного процесу дітей з ООП і обумовлюється вона специфікою організації, змісту, методів виховання та навчання таких дітей.

Основною метою навчання і виховання дітей з ООП - є опановування етично-моральних норм людських взаємин, повноцінна інтеграція в суспільство, їхня спроможність нарівні із іншими однолітками нести соціальні навантаження та сприймати інтелектуально естетичні цінності суспільства. В першу чергу, лише за наявності у суспільстві відповідних умов для виховання і розвитку дітей цієї категорії, можливе досягнення визначеної

мети. Для дітей з ООП, останнім часом, популярності набуває інтегроване навчання. Трапляються цикли активної інтеграції в соціум, що оточує, випрацьовуються засоби участі у спільному освітньо-виховному процесі, залучення дітей з ООП до суспільного життя.

Завданням інклюзії є визначення перешкод та способи їх подолання, вона містить збір інформації з різних джерел для розробки індивідуального плану навчання та розвитку дитини, реалізації цього плану на практиці та проведення комплексної оцінки. Організація навчання в звичайному закладі освіти для дітей з обмеженими можливостями вимагає чимало зусиль, адже зараз, ще багато будівель не пристосовані для того, щоб була можливість перебували там дітям з інвалідністю, що мають важку форму. Передусім, у закладі дошкільної освіти для того, щоб забезпечити успішне виховання та навчання дітей з особливими освітніми потребами є професійна компетенція педагогів, пристосування освітньо-виховного середовища до потреб дитини, правильний вибір форм навчання, систематична функція спостереження за динамікою розвитку дитини. Високий рівень індивідуалізації, спеціальні методи навчання та навчання за спеціально створеною навчальною програмою, надають дітям змогу набутти вміння вчитися та досягти певного рівня знань. Педагогам, організовуючи навчання та виховання дітей з особливими освітніми потребами, слід оцінити їхні потенційні навчальні можливості та глибоко вивчити психофізіологічні особливості дитини. Дуже важливу роль відіграє допомога і участь батьків в освітньо-виховному процесі. Взаємодія освітніх закладів та батьків залишається об'єктом наукових досліджень та дискусій на сучасному етапі розвитку педагогіки і психології. Важливі питання проблем взаємодії родини і закладу освіти у формуванні особистості дитини висвітлені у працях В. Іванової, В. Котирло, Л. Загик, Л. Островської, Н.Кот, С. Ладивір, Т. Пагути, Т. Маркової та ін. Головним фактором організації виховання та навчання є професійна та психологічна готовність вихователів та педагогів в цілому щодо роботи з дітками, які мають особливі освітні потреби, що окреслює важливість

педагогічної корекції, опанування знань та вміння її організувати.

Досліджували соціально-педагогічні аспекти адаптації дітей дошкільного віку, такі відомі науковці, як А. Богуш, В. Кузь, Г. Беленька, І. Сіданіч, Л. Артемова, Н. Гавриш, Н. Кирста, Н. Лисенко, О. Кононко, П. Щербань, Ю. Приходько та інші. Погляди таких науковців, як Б. Братуся, І. Беха, І. Печенко, Л. Куликової, М. Лукашевича, Т. Кравченко, були спрямовані на дослідження адаптації дитини, як індивіда та вплив середовища на її перебіг. В освіті було приділено чимало уваги соціальній інклюзії з боку вітчизняних вчених: Ю. Найди, А. Колупаєвої, Н. Софій (щодо важливих поглядів інклюзивної освіти); А. Шевцова (освітні основи реабілітології); В. Засенка (перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні); дослідження І. Беха, М. Савчин, М. Боришевської (що стосується місця індивідуума в суспільстві); О. Рассказової (соціалізації дітей в умовах інклюзивної освіти) тощо.

Проаналізувавши наукові джерела ми дозволимо собі стверджувати, що в освітньому просторі, проблема інтеграції дітей з особливими освітніми потребами актуальна та різнобічна. Це викликає необхідність її подальшої розробки, наприклад щодо введення інклюзивної освіти починаючи з першої ланки - дошкільної. Ефективне і виважене виховання та навчання починаючи з дошкільного віку приносить користь усім дітям. Проте, іноді, може стати необхідною спеціальна та додаткова підтримка у навчанні і вихованні, для дітей з особливими освітніми потребами, яка допоможе їм стати на заняттях повноцінними учасниками освітнього процесу і реалізовувати свій потенціал в подальшому житті.

Мета дослідження: теоретично обґрунтувати і експериментально перевірити методику впливу психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків на успішну адаптацію дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.

Завдання дослідження:

1. Уточнити сутність понять «інклюзія», «адапація», «взаємодія», «ООП»; з'ясувати сутність феномена «психолого-педагогічна взаємодія вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти».

2. Виявити критерії, показники, схарактеризувати рівні психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.

3. Визначити педагогічні умови психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.

4. Розробити і апробувати модель та експериментальну методичку психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків, яка успішно впливатиме на адаптацію дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.

Об'єкт дослідження: психолого-педагогічна взаємодія вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.

Предмет дослідження: методика психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.

Гіпотеза дослідження: адаптація дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти буде відбуватись більш ефективно, якщо реалізувати такі педагогічні умови: особистісно зорієнтована психолого-педагогічна взаємодія вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти; відкритість та інформативність освітньої діяльності в ЗДО; взаємодія закладу дошкільної освіти і родини в адаптації дітей з ООП до закладу дошкільної освіти.

Методи дослідження: *теоретичні:* вивчення, аналіз і узагальнення психолого-педагогічної літератури – для розкриття сутності ключових понять, визначення критеріїв, показників, педагогічних умов психолого-

педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти; *структурно-систематичні*: класифікація, порівняння, систематизація; *моделювання і проєктування* – для визначення логічної структури дослідження й розроблення експериментальної моделі психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти; *емпіричні*: спостереження, анкетування, аналіз навчально-виховних планів і програм – для виявлення стану означеної проблеми в психолого-педагогічній взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти; *педагогічний експеримент* (констатувальний, формувальний та прикінцевий етапи) – для виявлення та перевірки рівнів сформованості психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти; *статистичні* – для обробки та інтерпретації результатів дослідження.

Базою дослідження виступив заклад дошкільної освіти № 72 компенсуючого типу для дітей з порушеннями зору (м. Київ).

Практична значущість одержаних результатів: розроблено діагностувальну й експериментальну методики впливу психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків на адаптацію дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти; методичне забезпечення постійної комунікації вихователів та батьків під час адаптації дитини з ООП до ЗДО. Матеріали дослідження можуть бути використані вихователями-практиками в закладах дошкільної освіти, на курсах підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у роботі зі студентами, батьками.

Структура і обсяг роботи: кваліфікаційна робота складається зі вступу, двох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (56 найменувань). Основний зміст роботи викладено на

59 сторінках. Робота містить 4 таблиць, які обіймають 3 сторінки основного тексту. Додатки викладено на 10 сторінках.

РОЗДІЛ І. НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ З ОСВІТНІМИ ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ В ЗДО

1.1. Сучасні проблеми адаптації дітей з особливими освітніми потребами

Одне з питань, яке зараз є актуальним, як ніколи раніше, на стадії дитинства дошкільного віку в Україні є проблема адаптації та соціалізації дітей. Насамперед це стосується дітей, для яких цей процес проходить важче. Тобто для дітей з особливими освітніми потребами, адже їх ігнорують, а також відмовляються з ними спілкуватися не лише діти, а й дорослі. Дітям з ООП важко адаптуватися до звичайних умов життя в закладі дошкільної освіти та засвоювати матеріал, представлений педагогом.

Соціально-педагогічні аспекти адаптації дітей дошкільного віку досліджували такі відомі науковці, як А. Богуш, В. Кузь, Г. Беленька, І. Сіданіч, Л. Артемова, Н. Гавриш, Н. Кирста, Н. Лисенко, О. Кононко, П. Щербань, Ю. Приходько та інші. Погляди таких науковців, як Б. Братуся, І. Бега, І. Печенко, Л. Куликової, М. Лукашевича, Т. Кравченко, були спрямовані на дослідження адаптації дитини, як індивіда та вплив середовища на її перебіг. В освіті було приділено чимало уваги інклюзії з боку вітчизняних вчених: А. Колупаєвої, Ю. Найди, Н. Софій (щодо концепції різних поглядів інклюзивної освіти); А. Шевцова (освітні основи реабілітології); В. Засенка (перспективи розвитку інклюзивної освіти в Україні); дослідники І. Бега, М. Савчин, М. Боришевської (стосовно місця особистості у суспільстві); О. Рассказової (соціалізації дітей в умовах інклюзивної освіти) тощо.

Проблеми адаптації особистості дослідники по-різному оцінюють співвідношення, залежність, зв'язок, понятійні межі процесів адаптації та соціалізації особистості. Більшість авторів одноставні в тому, що процеси адаптації та соціалізації, безсумнівно впливають певним методом один на одного, бо взаємопов'язані і перебувають у певних співвідношеннях.

На нашу думку, схожість процесів зумовлена наявністю людського індивіда як суб'єкта та об'єкта обох процесів; під впливом основних сфер

суспільного життя обидва процеси здійснюються: духовної культури, матеріального виробництва, освіти, педагогічної діяльності, соціального управління та ін.; важливими елементами цих процесів є встановлення позитивних соціальних відносин і зв'язків у середовищі та засвоєння інформації про навколишнє середовище.

Ми, розглядаючи подібність цих процесів, розкриємо сутність поняття «адаптація» з погляду соціології, педагогіки, психології та філософії.

Визначення терміну «адаптація», що наведено у словнику з Філософії - «процес опанування та розвитку в подальшому особистістю трудових знань, навичок, норм та цінностей, а також формування соціальних якостей, у якому передача соціальної практики відбувається відповідно вихованню та впливу соціального середовища» [2, с. 540].

В.Москаленко, характеризуючи філософський підхід до адаптації, вважає, що «це цикл взаємодії суб'єкта та суспільства на підставі предметно-перетворювальної діяльності індивідуума, наслідком якого є історична форма його діяльності» [33, с. 17].

У дослідженні В. Коваленко цікавою є думка, що «адаптація є втіленням в окремому індивідумі тієї соціальної реальності, в яку він занурений. Вчена конкретизує і позиціонує поняття соціальна адаптація, як ого процес, що відбувається між суспільством і людиною та перетворює індивідуальне буття в особистісне, де індивід є реально діючою особою, яка визначає, організовує та конструює процес власної соціалізації в сумісній з іншими індивідами діяльності» [17, с. 5].

У педагогічному довіднику соціальну адаптацію визнають «як процес вивчення та дієвого використання суб'єктом суспільного досвіду, що відзеркалюється в щоденному спілкуванні та діяльності. Дає можливість функціонувати як повноцінному учаснику суспільства. Адаптація містить соціально контрольовані функції впливу на виховання, що мають вплив на її формування» [27, с. 247].

В. Коваленко зазначає, що на думку соціальних педагогів адаптацію

розглядають «як процес двосторонній, який, передбачає адаптацію до середовища, засвоєння його цінностей та норм, з одного боку, та здатність створювати щось нове (включення в середовище), активну діяльність, з іншого,» [17, с. 6].

Американський соціолог Ф. Гідінгс у праці «Теорія соціалізації» (1887), вжив поняття «адаптація» у значенні, близькому до сучасного, – як «розвиток характеру або природи індивіда та підготовка людини до суспільного середовища» [4, с. 20].

У психологічних джерелах поняття «адаптація» визначається як: «процес та результат засвоєння і активного засвоєння індивідом соціального досвіду, основний вплив якого надається розвитку взаємодії індивіда з іншими людьми та громадською діяльністю людей. Суб'єкт в процесі адаптації не лише набуває досвіду, але й отримує здатність та можливість стати особистістю і мати вплив на інших людей» [16, с. 336]; «процес заохочення людей до досягнень людського прогресу, відтворення та засвоєння людьми соціального досвіду, отримуючи який вони стають соціалізованими, вихованими людьми - особистостями, які набувають знань, вмінь, якостей та навичок, характерних сучасній особистості та необхідних людині для нормального, повноцінного життя» [39, с. 408].

За психологічним словником С. Гончаренка, адаптація виступає як процес залучення індивіда до системи суспільних відносин, середовища, формування його соціального досвіду, становлення й розвитку як цілісної особистості [5, с. 314].

В Енциклопедії освіти адаптація висвітлена: «як процес двосторонній, що чиниться завдяки тому, що особистість розвивається та отримує соціальний досвід, реалізацією людиною соціальних зв'язків в середовищі» [10, с. 834]. Також, зацентровано увагу на формах, засобах, прийомах та методах виховання, які є основою адаптації, що поетапно відбуваються. В Енциклопедії освіти «сутністю соціалізації є збереження особистості, а рівень соціалізації залежить від характеру, активності, віку, потреб кожної

людини. Також, спілкування виступає важливим фактором для успішного процесу адаптації» [10, с. 834].

М. Порошенко представила соціальну адаптацію у деяких твердженнях, як: цикл, поступового перетворення дитини на особистість, яка розуміє себе та середовище, що її оточує, набуває навичок і знань, притаманних культурі; цикл інтеграції суб'єкта у суспільство, у різні типи спільнот, шляхом вивчення соціальних норм, елементів культури та цінностей, на яких формуються певні риси особистості; процес розвитку громадської людини, становлення її як особистості; цикл вивчення суб'єктом системи соціальних стосунків та зв'язків, соціального досвіду; цикл засвоєння норм, становлення особистості, цінностей поведінки, установок, зразків, що відповідають певній групі людей чи спільноті [41, с. 94].

За І. Зверевою адаптація - «це процес пристосування людини до суспільства разом з її інтеграцією в різні види соціальних спільнот та соціальними зв'язками, внаслідок якого відбувається становлення соціального індивіда» [13, с. 79]. Науковиця визначає, що «в процесі адаптації, окрім формування соціальних знань, цінностей, якостей і навичок людини, відбувається ще й перетворення природних, вроджених рис та оволодіння людиною соціальних норм, цінностей і елементів культури, які існують у суспільстві» [13, с. 80].

Зокрема, А. Капська стверджує, що «адаптація дуже тісно пов'язана з соціалізацією, оскільки у формуванні індивідуальності полягає її зміст. Вчена переконує, що однакових процесів соціалізації не існує і кожна особистість є неповторною та унікальною». А. Капська вважає, що «людина набуває під час адаптації ціннісних орієнтацій, які потрібні їй для виконання соціальних ролей, опановує певну систему норм і знань, що в результаті стає становленням її як особистості» [15, с. 6].

На глибоке переконання Н. Сабат «лише завдяки ефективній, соціально прийнятній адаптації можливе забезпечення процесу «олюднення» людини та надати їй можливість повноцінно жити в сучасному світі» [46, с. 44].

На думку В. Москаленко адаптація є складним і змінюваним процесом, під час якого малюк набуває навичок, норм і цінностей, контролює свої дії та емоції, долучається до соціуму. Вчений стверджує, що «в процесі спілкування і взаємодії з іншими людьми, здійснюється адаптація дітей дошкільного віку адже, дитина через комунікацію, вчиться контактувати і говорити, а з навколишнім світом і людьми знайомиться в процесі спілкування, що надає дитині впевненості у собі та імпульсу до формування духовних цінностей, характеру, особистих переконань, потреб» [33, с. 61].

Проблема адаптації дітей з особливими освітніми потребами, постає особливо гостро, адже труднощі, з яким стикається дитина у своєму оточенні, пов'язані із негативним ставленням. З інвалідністю асоціюється не лише почуття жалю, яке заважає дитині долучитися до активних соціальних взаємовідносин, а й психічна та фізична нездатність [39, с. 178].

Бути здатним та готовим до активного залучення до справ держави та суспільства, усвідомлення себе як повноцінного члена соціуму, на глибоке переконання Л. Тарабасової, - це сучасні вимоги до людини. Адже важливим чинником суспільного розвитку для комфортного перебування у суспільстві є милосердне, гуманне та турботливе ставлення до дітей з особливими освітніми потребами [51, с. 132].

Думку Л. Виготського підкреслює Л. Тарабасова, стверджуючи, що «обираючи шлях проти природної тенденції в розвитку, добираються для загальної зручності однакові колективи для дітей з ООП, таким чином позбавляючи дитину співпраці та спілкування з іншими дітьми, які є нормо типовими і цим ще більше ускладнюючи розвиток дитини з особливими освітніми потребами» [51, с. 135]. Вчена визначила, що коли буде нормальне сприйняття та розуміння таких дітей суспільством, тоді питання адаптації дітей з ООП буде розкрито [51, с. 136].

В 1994 році в Іспанії було прийнято Саламанську декларацію про принципи, політику та практичну діяльність осіб з особливими потребами у сфері освіти. Перед проблемою вдосконалення процесу виховання, навчання

та соціальної адаптації дітей з психофізичними порушеннями, постали усі країни світу, і для того щоб уникнути словесної дискримінації, цих дітей почали називати такими дітьми, що мають особливі освітні потреби [Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами, 1994].

Згідно Закону України «Про освіту» визначено, що дитина з ООП – «це людина, що потребує додаткової, тимчасової чи постійної підтримки в освітньому процесі з метою отримання її права на освіту» [12].

Поняття «діти з особливими освітніми потребами» має на увазі дітей, освітні потреби яких виходять за межі загальноприйнятих норм. Загальноживане роз'яснення терміну «діти з особливими освітніми потребами» акцентує на необхідності додаткового забезпечення підтримки в вихованні та навчанні дітей, що мають деякі особливості розвитку [39, с. 181].

Г. Олійник, визначає, що «велика кількість дітей з ООП, які проживають в інтернаті або перебувають вдома, не отримують необхідних знань, навичок, умінь та належної освіти, які надавали би їм можливість повноцінної адаптації до суспільного життя, для здобуття певної освіти, сприяли би самореалізації, саморозвитку, самовдосконаленню особистості в майбутньому житті. Тобто, ці діти виявляються непристосованими до життя у звичайному середовищі для звичайної людини сенсі, тому саме для них передбачено інклюзивний підхід» [39, с. 183].

Н. Горішна, стверджує, що інклюзивний підхід – це «формування таких умов, при яких однаковий доступ до освіти мають всі діти, а також мають однакові можливості для отримання досвіду, знань та долання упередженого ставлення до тих дітей, які мають «особливі потреби» [6, с. 66].

Термін «інклюзивний підхід в освіті» в інклюзивному словнику вживається як «процес задоволення і урахування потреб усіх дітей, які мають навчатися шляхом розширеної участі у навчанні, суспільному та культурному житті, а також зменшення масштабів відчуження в рамках

освіти» [7, с. 16]. «Описаний вище підхід дозволяє внесення змін і корективів до підходів, змісту, стратегій і структур виховання та навчання, на основі єдиної концепції, яка поєднує всіх дітей певної вікової групи, та переконання в тому, що навчання дітей є обов'язковим в системі освіти» [7, с. 17].

У термінологічному словнику «інклюзивне навчання» представлено як «програма, яка надається державою, щодо освітніх послуг та базується на принципах врахування особистості дитини, недискримінації, ефективного залучення та включення всіх учасників до його освітнього процесу, забезпечує доступ дітей з ООП до освіти у закладах освіти за рахунок застосування методів навчання, які враховують будь-які індивідуальні особливості дітей» [7, с. 15].

«Інклюзивне навчання передбачає доступ до освітніх програм шляхом урізноманітнення методів та форм, що забезпечує гнучкість виховних та навчальних технологій, а також надає додаткову підтримку» [7, с. 16].

Л. Швайка запевняє, що «для забезпечення якісної освіти усіх дітей та побудови інклюзивного суспільства, інклюзивна освіта є значущою, адже вона спрямована на забезпечення благополуччя дітей, поваги до їхньої самостійності та гідності; є результатом вдосконалення державної політики у сфері освіти з метою створення відповідних умов для навчання та виховання дітей з ООП, засобом реалізації прав дітей з особливими освітніми потребами» [54, с. 3].

Р. Немов стверджує, що поняття інклюзії «незалежно від їхніх інтелектуальних, фізичних, мовних, культурних, національних та інших особливостей — це процес активного включення в суспільні стосунки всіх громадян» [38, с. 10].

За визначенням дослідників (Дж. Деппелер, Д. Харві, Т. Лорман) «інклюзія» - це «залучення всіх дітей до всіх аспектів навчання та виховання, незалежно від наявності тих чи інших індивідуальних та соціальних відмінностей, що передбачає усунення будь-яких форм гендерної, расової, соціальної, мовної, релігійної чи інших ознак притиснення, зокрема

спеціальних для тих, хто не відповідає умовному стандарту «нормальності». У межах інклюзивної моделі всі діти виховуються разом у звичайних умовах, які, водночас, активно змінюються та адаптуються, задовольняючи та враховуючи потреби кожного» [28, с. 11].

М. Порошенко представив «функції інклюзивної такі, як виховну, правову, економічну, освітню та функцію соціалізації. Завдання інклюзивної освіти полягає у формуванні практичних навичок та вмінь для подальшої соціалізації в соціумі, а не лише в засвоєнні системи знань» [41, с. 13].

«У адаптації дітей з ООП велику роль відіграє заклад дошкільної освіти, тому постає нагальне питання компетентності закладів дошкільної освіти з даного питання» [21, с. 6]. «Дуже важливо навчити дитину з особливими освітніми потребами ще закладі дошкільної освіти спілкуватися, товаришувати, знаходити вихід із різних життєвих ситуацій, діяти в інтересах колективу. Якщо не вдається цього досягти, дитина почне стикатися з проблемами комунікації в майбутньому житті. В успішній адаптації дітей з особливими освітніми потребами, основними перепонами є байдужість та бездуховність сучасного суспільства» [21, с. 5]. «Постійні зміни в соціальній, політичній, економічній сфері лише ускладнюють процес адаптації дітей з ООП. Часом такі діти дуже самотні, вони виявляються не підготовленими до життя, в них немає достатніх зв'язків в соціумі, вони викликають почуття жалю, що заважає побудовувати стосунки в сучасному суспільстві та задовольнитися спілкуванням з такими, як і вони. Тому, існують деякі умови, що так потрібні для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами в закладі дошкільної освіти, а саме: зацікавленість та позитивне оцінювання успіхів в роботі (для визначення потенціалу дитини з ООП), застосування індивідуального підходу до кожної дитини; доброзичлива атмосфера, взаємодія з іншими дітьми, передача їхнього соціального досвіду; тісний контакт з корекційними педагогами, адже від цього залежить успіх у навчанні та вихованні; спільна діяльність; толерантне ставлення оточуючих до дитини з ООП» [21, с. 7].

«Існують такі три групи факторів адаптації дітей з особливими освітніми потребами - макрофактори, що мають вплив на великі групи людей чи всіх жителів планет, які проживають в одній країні (світ, країна, космос, планета, суспільство, держава); мезофактори, які вирізняють за типом поселення та залежності від видів комунікації, національною ознакою; мікрофактори - соціальні групи, які впливають на певних людей (однолітки, сім'я, організації, де здійснюється відповідна робота)» [41, с. 95].

Також, визначають декілька етапів соціальної адаптації у розвитку дітей з особливими освітніми потребами. Розглянемо їх.

«Першим етапом є входження в соціум (соціалізація відбувається лише за умови активної участі батьків). Обов'язком сім'ї є соціалізація дитини з особливими освітніми потребами, тому що саме в сім'ї відбувається набуття культурних, соціальних, інтелектуальних, духовних, фізичних аспектів розвитку дитини з ООП. Також, успішність соціалізації в сім'ї залежить від адекватного сприймання родиною дитини з особливими освітніми потребами» [41, с. 96]. Учені (І. Руденко, В. Ковальова) вважають, що «головною рушійною силою у вихованні дитини є сім'я, яка забезпечує дитині належні педагогічні та матеріальні умови для всебічного розвитку» [45, с. 6]. Тому, сьогодні фахівцями активно вивчаються сім'ї, де виховуються діти з ООП акцентуючи увагу на тому, що «саме сім'я є основним фактором соціалізації дитини» [45, с. 7].

«Другий етапом соціалізації дитини з особливими освітніми потребами є перебування дитини в закладі освіти. Першим закладом освіти з яким знайомляться діти з ООП є заклад дошкільної освіти, мета якого полягає у створенні універсальних соціальних навичок, культури, норми спілкування, взаємодії з однолітками, педагогами та батьками, враховуючи індивідуальні можливості дитини. Порушення соціальних зв'язків, низький рівень спілкування з однолітками та сім'єю є головною проблемою дитини з особливими освітніми потребами. Для успішної соціалізації дітей з ООП дошкільного віку необхідною є щільна інтеграція з сім'єю, однолітками,

соціальними партнерами та закладом дошкільної освіти. Взаємодія всіх суб'єктів спрямована на організацію соціалізації дитини в закладі дошкільної освіти та залишає значний відбиток на соціальному та особистісному розвитку дитини з особливими освітніми потребми» [43, с. 18].

Такими науковцями, як Т.Резниченко, А. Карнаущенко, О. Сочнева визначено цілі, виконання яких може сприяти досягненню успішної адаптації дітей дошкільного віку з особливими освітніми потребами а саме:

«

- підвищення професійної компетентності всіх учасників процесу соціалізації;
- розробка оптимальної моделі корекційно-освітніх заходів як єдиного інтегрованого плацдарму для соціалізації дітей з особливими освітніми потребами;
- розробка системи засобів діагностики та критеріїв оцінювання рівня сформованості процесу соціалізації дітей з ООП;
- обмін рекомендаціями, методичними напрацюваннями, досвідом для різних категорій педагогічних працівників щодо використання у практиці системи соціалізації дітей з особливими освітніми потребами» [43, с. 20].

Визначимо, що «існують певні труднощі у педагогів, які працюють з дітьми з ООП, а саме: досить складно знаходити контакт з дітьми у яких обмежені знання, вміння та навички; наявні неадекватні реакції на певну поведінку дітей. Тому, діти з особливими освітніми потребами потребують індивідуального підходу та педагогічного контролю, виконання дитиною з ООП певної посильної роботи, привчання дитини до труднощів, комунікації з іншими дітьми, що буде надавати дитині з особливими освітніми потребами впевненості бути потрібною і значущою в соціумі» [21, с. 6].

«Третім етапом соціалізації дітей з ООП визначено - самоствердження, реалізація соціального потенціалу в соціумі. Зрештою - це готовність дитини з ООП до виконання соціальних ролей: Я - успішний учень, у

дорослому житті - свідомий громадянин; Я - система ціннісних ставлень, у дорослому житті - успішний в сім'ї» [41, с. 101].

Отже, проаналізувавши теоретичний досвід науковців ми прийшли до висновку, що адаптація дітей з особливими освітніми потребами – це процес, під час якого дитина пристосовується до зовнішніх умов в результаті саморегуляції, налагодженні зв'язків, спілкування та взаємовідносин. В результаті адаптації відбувається процес набуття особистих переконань, становлення особистості дитини, відповідних норм і цінностей життя, зразків поведінки. Діти з ООП, завдяки організації інклюзивного середовища в Україні, мають змогу адаптуватися до навколишніх умов життя, будучи у повноцінному просторі, де створено позитивну, загальну атмосферу. Дуже важливою, для ефективною і успішною адаптації дітей з особливими освітніми потребами, є тісна співпраця та взаємодія вихователів з батьками дітей з особливими освітніми потребами, тобто лише комплексний підхід, що забезпечить успішну та якісну адаптація дітей з особливими освітніми потребами. Тож, своєчасне надання спеціальної допомоги таким сім'ям відіграє дуже важливу роль у зміцненні соціально-освітньої інтеграції а ще сприяє умовам, які дозволяють успішно адаптуватися до соціального середовища дітям з ООП.

1.2. Нормативно-правове забезпечення адаптації дітей з особливими освітніми потребами в ЗДО

Реформа та розвиток інклюзивної освіти в Україні, відбувається на підставі таких міжнародних документів, як декларації та конвенції, що є схвалені Організацією Об'єднаних Націй (ООН), та є міжнародними законотворцями у сфері освіти.

Загальна декларація прав людини, яка схвалена і проголошена 10 грудня 1948 року, є основним документом, та надає право людини на

отримання освіти на міжнародному рівні. В ній чітко визначені питання про здобуття культурних навичок, певного обсягу знань, професійної орієнтації, які необхідні в сучасному суспільстві для нормальної життєдіяльності. У вищевказаному документі (Стаття 26), визначено, що на освіту має право кожна людина; що початкова освіта має бути обов'язковою, а також, початкова та загальна освіта повинні бути безкоштовними. Професійна, технічна та вища освіти, які орієнтуються на здібності конкретної людини, мають бути загальнодоступними. Освіта повинна бути підґрунтям для взаємопорозуміння, дружніх міжнародних зв'язків, терпимості, релігійних груп та расових мас. В Загальній декларації ще наголошується на пріоритетному праві вибору напрямків освіти для своїх неповнолітніх дітей батьками [11].

Конвенція (що була схвалена ООН 14 грудня 1960 року) про боротьбу з дискримінацією у сфері освіти, ґрунтується на основі Загальної декларації прав людини, прав людини на освіту і принципах недопущення дискримінації. Термін «дискримінація», відповідно до Конвенції, охоплює будь-який виняток, відмінність, перевагу або обмеження за ознакою мови, раси, статі, політичних переконань, кольором шкіри, релігії, соціального, економічного та національного положення, місця народження, що призводить в системі освіти до порушення рівності. У Конвенції (Стаття 1) визначено, що варто визначати дискримінацію, як закриття доступу до освіти для людини чи групи людей, забезпечення та створення окремих систем освіти чи закладів освіти або обмеження освіти. У Конвенції (Стаття 4) зазначено, що всі держави зобов'язані розробляти та впроваджувати загальнодержавну політику щодо здійснення у сфері освіти рівних можливостей [22].

Конвенція (від 20 листопада 1989 року) про права дитини - є одним з першорядних документів ООН (підтверджена від 27 лютого 1991 року Постановою Верховної Ради України №789-ХІІ), в якій бачимо, що велика увага приділена праву дитини на освіту. У Конвенції ООН про права дитини

(Стаття 3) наголошується, що діти з особливими освітніми проблемами не повинні бути ізольовані від своїх батьків, адже в усіх діях щодо дітей, мають враховуватися саме їхні інтереси. Ключовим положенням цієї Конвенції є право без винятку всіх дітей на здобуття освіти, тому що освіта визначається найголовнішим правом кожної людини і є самоцінною. У Статті 23 зазначено, що «неповноцінна в фізичному або розумовому відношенні дитина, має вести достойне і повноцінне життя в умовах, що полегшують її активну участь у житті, забезпечують її гідність, та сприяють почуттю впевненості в собі. Неповноцінна дитина має таке саме право на ефективний доступ у сфері освіти, медичного обслуговування, відновлення здоров'я, професійної підготовки, підготовки до трудової діяльності, як і норма типова дитина. Доступу до засобів відпочинку, що призводять до більш повного залучення дитини до соціального життя та досягнення розвитку її особистості, включно культурний і духовний розвиток особистості дитини» [21].

У м. Джомтьєні (Таїланд) 5-6 березня 1990 року відбулася Всесвітня конференція «Освіта для всіх». На конференції, в ухваленій Всесвітній декларації про освіту для всіх, йшлося, що абсолютно всім дітям має бути надана можливість для здобуття базової освіти на прийнятному рівні, тому мають відбутися реформи, в системі освіти, що задовільнять індивідуальні потреби усіх дітей. У Всесвітній декларації, головними аспектами, було окреслено сприяння забезпеченню рівності, загальний доступ до навчання, зміцнення партнерських зв'язків та покращення умов освіти. Окрім того, ще наголошувалося у Всесвітній декларації, що необхідно забезпечити рівний доступ для дітей з інвалідністю, які є невід'ємною частиною системи освіти. Зокрема, центральне місце посідає всебічний розвиток особистості і є чи не найголовнішою метою, тому що освіта надає змогу розвивати розумові і фізичні здібності, таланти дітей, та задовольняти базові освітні потреби.

Також слід звернути увагу, що в Стандартних правилах забезпечення рівних можливостей для осіб з інвалідністю, які затвердженні Генеральною Асамблеєю ООН 20 грудня 1993 року, виокремлені шляхи реалізації права

рівних можливостей на визнання інтегрованого освітнього середовища та здобуття особами з інвалідністю освіти. 5 правило дає нам змогу забезпечити спілкування дітей з різними типами інвалідності та доступ до інформації. Приділяється значна увага забезпеченню усіма необхідними матеріалами, гнучкості освітніх програм та перепідготовку педагогічних працівників [50].

На Всесвітній конференції в м. Саламанці в Іспанії, 7-10 червня 1994 року, щодо осіб з ООП, був представлений інноваційний підхід до інклюзивного навчання. В наслідок цього, було ухвалено Саламанську декларацію, про практичну діяльність, принципи та політику у сфері освіти дітей з особливими освітніми проблемами та Рамки Дій щодо освіти осіб з ООП. Вперше згадується саме в цій декларації такий термін, як «особливі освітні потреби», «інклюзивне навчання», «інклюзивна школа» та вперше на національному рівні схарактеризовано основні принципи впровадження інклюзивної освіти [47].

Саламанської декларації має наступні ключові положення та принципи:

- з погляду цілей освіти: потреба в інклюзивних закладах освіти пов'язана з необхідністю спільного навчання та виховання усіх дітей. Заклади освіти мають розробляти методи викладання, які враховують індивідуальні відмінності усіх дітей;
- з соціального погляду: інклюзивні заклади освіти можуть змінити ставлення до відмінностей шляхом спільного навчання й створення недискримінаційного суспільства;
- з економічного погляду: створення й утримання в належному стані закладів освіти, де всі діти навчаються та виховуються разом, є менш коштовною справою [47].

Складання гнучкого навчального плану, щоб забезпечити освітою дітей з різними інтересами та здібностями є головним завданням інклюзивного закладу освіти. Виходячи з цього ми розуміємо, що потрібно адаптувати навчальний план до потреб дітей, а не навпаки.

Зокрема, пріоритетне значення соціальному розвитку, надається в змісті

Копенгагенської декларації. Уряди держав-учасниць, згідно зобов'язанням 6 Декларації, мають сприяти у забезпеченні якості освіти з метою усунення нерівності, пов'язаної з інвалідністю або віком, соціальними умовами, ознаками раси, статі, національного походження, а також сприяти у доступі дітей до закладів освіти [25].

В Дакарських рамках дії: Освіта для всіх, окреслено підхід щодо забезпечення освіти для всіх осіб: виконання загальних зобов'язань, що ухвалені Всесвітнім форумом з питань освіти в 2000 році. Всі заклади середньої і загальної освіти стануть орієнтованими на інклюзію, згідно з цим документом. Тобто будуть спроможні включити будь-яку дитину з особливими освітніми потребами в процес навчання. В Декларації наголошувалося про створення здорових та безпечних, інклюзивних умов у сфері освіти, які будуть сприяти успішному навчанню[8].

Генеральна Асамблея ООН в грудні 2006 року прийняла Конвенцію ООН про права осіб з інвалідністю, що передбачає основні міжнародні стандарти забезпечення та захисту прав і свобод цих людей. Полягає мета конвенції в забезпеченні рівних прав, поліпшенні їх життєдіяльності, зміцненні поваги до них, заохоченні та захисті. Зазначається, що для дітей інвалідів забезпечується «спілкування», «розумне використання», «мова», «універсальний дизайн» враховуючи, для полегшення адаптації, індивідуальні потреби [23].

Для покращення співпраці соціального захисту та управлінь освіти з управліннями охорони здоров'я з метою відстежування дітей з порушеннями розвитку, Міністерство освіти та науки України надсилає рекомендації для створення в кожному регіоні банку даних, з щорічним оновленням щодо кількості дітей з ООП. Для цього діти з особливими освітніми потребами мають пройти психолого-медико-педагогічні консультації (ПМПК), головною метою яких, задля забезпечення корекційної та консультативної допомоги батькам, вибору індивідуальних програм розвитку та навчання дитини є раннє виявлення дітей з ООП. Кабінет міністрів України, відповідно до цих

рекомендацій, затвердив постанову Положення про заклад дошкільної освіти, в якому визначені типи закладів дошкільної освіти, серед яких і заклади дошкільної освіти для дітей з ООП, які мають дотримуватись вимог Базового компонента дошкільної освіти, забезпечувати навчання і виховання, їхній розвиток та утворювати інклюзивні групи [42].

Відповідно до затверджених МОН України змін до Положення про заклад дошкільної освіти (2021) задля задоволення соціальних та освітніх потреб, організації корекційно-розвивальної роботи на базі закладів дошкільної освіти (далі ЗДО), повинні бути створені спеціальні та інклюзивні групи для розвитку дітей з порушенням зору, мови, інтелекту, слуху, опорно-рухового апарату, затримкою психічного розвитку. Освітньо-виховний процес в спеціальних та інклюзивних групах для дітей з особливими освітніми потребами у закладах дошкільної освіти здійснюється за навчально-методичними посібниками, затвердженими МОН України та спеціальними програмами розвитку дітей [42].

В закладах дошкільної освіти України інклюзивні групи можуть створюватися незалежно від форми власності та підпорядкування. Завданням організації в закладі дошкільної освіти інклюзивної групи є забезпечення рівного доступу дітей з ООП до дошкільної освіти, у тому числі з інвалідністю. На основі застосування особистісно-орієнтованих методів навчання освітньо-виховний процес здійснюється враховуючи індивідуальні можливості навчальної та пізнавальної діяльності дітей з ООП. Згідно заяви, що подають батьків дитини з ООП, або дитини з інвалідністю, або особи, яка замінює їх, керівник закладу дошкільної освіти за погодженням із засновником (власником) приймає рішення щодо створення інклюзивної групи в ЗДО, будь-якого підпорядкування та будь-якої форми власності. Батьки або особи, які їх замінюють, мають право обирати де дитина буде здобувати дошкільну освіту. Це може бути найближчий заклад дошкільної освіти щодо місця проживання дитини з інвалідністю або з ООП.

Як бачимо, щодо відповідності до вимог, які визначені Порядком

комплектування інклюзивних груп в закладах дошкільної освіти ті Положенням про заклад дошкільної освіти, а також правил утримання дітей в дошкільних закладах враховуючи вікові (різновікові або одновікові) і санітарно-гігієнічних норм, сімейних ознак і особливих освітніх потреб дітей та побажань батьків або осіб, які їх замінюють, комплектуються інклюзивні групи. Адміністрація ЗДО повідомляє батьків інших дітей, що відвідують дошкільний заклад про особливості інклюзивного навчання, переваг інклюзії для всіх суб'єктів освітньо-виховного процесу їх цілей та завдань. Надання такої інформації для всіх батьків, має сприяти формуванню цінностей щодо інклюзії та забезпечити позитивну і дружню атмосферу, яка буде сприятливою для всіх дітей групи. Щоб освітньо-виховний процес був ефективним, наповненість інклюзивної групи має бути не більше 15 дітей, з яких 1-3 дитини з ООП (залежить від складності порушення розвитку). Робота в закладі дошкільної освіти з дітьми з ООП, а також з дітьми, що мають інвалідність, має бути спрямована на формування позитивної самооцінки та їхню успішну адаптацію. Особливістю освітньо-виховного процесу інклюзивної групи є його диференціація та індивідуалізація. Відповідно до Базового компонента дошкільної освіти здійснюється освітньо-виховний процес в інклюзивних групах за навчально-методичними посібниками та програмами, затвердженими у встановленому порядку МОН, враховуючи індивідуальні особливості навчальної та пізнавальної діяльності дітей з особливими освітніми потребами. Група спеціалістів в закладі дошкільної освіти, обов'язково залучаючи батьків дитини, чи осіб, що їх замінюють, відповідно до висновку та рекомендацій медико-психолого-педагогічної консультації, розробляють ао вдосконалюють індивідуальну програму для розвитку дитини з ООП, а також для дитини з інвалідністю та виконують певний медико-психолого-педагогічний супровід. Залучаючи батьків до розробки програми має забезпечити їх ознайомлювати про динаміку і розвиток дитини, про її потенційні можливості та узгодить низку протирічливих питань, що будуть виникати між педагогами та батьками під

час освітньо-виховного процесу. Керівником закладу дошкільної освіти визначається та затверджується відповідним наказом склад групи фахівців індивідуального супроводу дитини [42].

В закладах дошкільної освіти Міністерством освіти і науки, відповідно до організації роботи інклюзивних груп, створено інструктивно-методичні рекомендації, згідно яких, для створення у навчанні і вихованні дітей з ООП позитивних умов створюється команда психолого-педагогічного супроводу в інклюзивних групах, що, відповідно до вимог Базового компонента дошкільної освіти та рекомендацій інклюзивно-ресурсного центру створює усі необхідні умови для успішної адаптації дитини з особливими освітніми потребами.

1.3 Взаємодія педагогів і батьків як умова успішної соціалізації дітей з особливими потребами

В освітніх закладах України в сучасних умовах впливу інклюзивних процесів, підсилюється потреба у вдосконаленні життєво-творчих, професійних та вольових ресурсів родини і педагогів, покликаних реалізувати права дітей з особливими потребами, що спрямовані на якісну освіту. Надзвичайно важливою та ефективною є співпраця педагогів і сім'ї дітей з особливими освітніми потребами для вдалого втілення інклюзивних програм в закладі дошкільної освіти. Передусім, необхідно налагодити ефективну взаємну співпрацю між батьками дітей, що мають особливі освітні потреби та вихователями в умовах інклюзивного освітнього простору, для успішної адаптації потрібна дуже тісна взаємодія між закладом дошкільної освіти та сім'єю.

У Концепції родинного та сімейного виховання наголошується на тому, що «сучасна сім'я має стати головною ланкою у вихованні дитини, забезпечити їй належні матеріальні та педагогічні умови для фізичного, морального і духовного розвитку» [24].

Взаємодія освітніх закладів та батьків на сучасному етапі розвитку педагогіки і психології залишається об'єктом не лише наукових досліджень, а й дискусій. Нагальні питання проблеми взаємодії родини і закладу освіти у формуванні особистості дитини висвітлені у працях В. Іванової, В. Котирло, Л. Загик, Л. Островської, Н.Кот, С. Ладивір, Т. Маркової, Т. Пагути та ін. Тісна співпраця між педагогами, психологами та родиною є фактором, який впливає на розвиток та формування особистості, поведінку та соціальну адаптацію дітей з ООП [18, с. 67].

В умовах інклюзивного навчання проблема співпраці батьків та закладу освіти залишається актуальною, тому що «від культури ставлення, участі суб'єктів освітнього процесу до дітей з особливими освітніми потребами, готовності педагогів та батьків до співпраці залежить успішність соціалізації дитини в інклюзивному середовищі» [40, с. 29].

Як слушно зауважує М. Омельченко, батьки дітей з ООП мають працювати в тісній взаємодії з педагогами та іншими фахівцями під час їх адаптації, організації освітнього середовища, розробки та реалізації навчальних планів. У впровадженні індивідуальної програми розвитку дитини, батьки мають приймати активну участь: закріплювати вивчений матеріал вдома, виконувати домашні завдання, надаючи дитині з особливими освітніми потребами необхідну додаткову корекційну допомогу, яка в закладі освіти не надається (заняття з дефектологом, логопедом та ін.) [40, с. 66]. На думку вченої, батькам разом з працівниками освітнього закладу мають створити таку команду, яка спрямує всі свої зусилля на індивідуальні потреби всіх дітей, в якій батьки посідають чільне місце. Тісна співпраця сім'ї та закладу освіти вдосконалює умови, які ефективно діють на включення дітей з особливими потребами в оточення інших однолітків, сприяє всебічному та гармонійному розвитку кожної дитини, успішній підготовці та адаптації до повноцінного життя.

Як зазначає М. Омельченко «педагог – важливе джерело інформації для батьків, тому він повинен відверто розповідати про проблеми дітей, а також

навчити батьків працювати і взаємодіяти з дітьми» [40, с. 77].

Вчені Савчук та Колупаєва визначали, що «важливим завданням кожного педагога виявляється вміння та можливість залучити батьків до участі та співпраці, обговорити освітні умови дитини та організувати продуктивний діалог з батьками. Надалі, позиція батьків, у процесі розвитку інклюзивної освіти, буде набувати більшої самостійності й активності, тому важливо донести, що їхні діти з ООП у закладі дошкільної освіти, перебувають не тільки для отримання знань з базових методик, а й для успішної соціалізації в суспільстві та колективі однолітків» [19, с. 58].

А. Колупаєва зауважує, що сучасні батьки, як важливі учасники освітнього процесу дитини з порушеннями психофізичного розвитку мають виконувати традиційні функції і низку специфічних (компенсаторна, корекційна, реабілітаційна). Вчена визнає, що перевага батьків полягає у тому, що вони найкраще знають слабкі та сильні сторони дітей, нахили дітей, їх здібності та особливості розвитку. І саме тому підтримка батьків для дітей працює на позитивний результат, що значно краще позначається на успіхах дитини з особливими освітніми потребами під час освітньо-виховного процесу в закладі дошкільної освіти. Також, А. Колупаєва вважає ефективним залучення не лише дитини з ООП, але разом з її батьками до суспільного життя, що посприяє успішному збагаченню соціального та освітнього досвіду. Це можливо впроваджувати через місцеві організації, батьківські чи дитячі групи, програми, неформальні зустрічі з багатодітними сім'ями, друзями, волонтерами, сусідами, громадою загалом [18, с. 68].

Такі вчені, як А.Колупаєва, Л. Савчук наголошують на важливості зорієнтованості дитини з ООП на членів родини, на їхні моральні та соціальні установки. Саме тому психологічна зрілість батьків, досвід соціального спілкування та їхні ідеали найчастіше мають ключове значення в розвитку дитини. Як стверджують вчені, «сім'я - це мікросоціум, в якому формуються відношення дитини до соціуму, її моральні якості, її уявлення про характер взаємовідносин. І цей факт не можна пропускати ні в діагностичній, ні в

подальшій корекційній роботі з дитиною з особливими освітніми потребами» [19, с. 60].

Головне у співпраці родини, яка виховує дітей з ООП і закладу освіти, на думку Л. Савчук та А. Колупаєвої, це встановлення гармонійних та довірливих стосунків, що мають базуватися на активній співпраці, довірі, взаєморозумінні й толерантному ставленні. Тобто, це такі умови, за яких батьки відчують власну важливість та значимість своєї ролі в розвитку та адаптації їхньої дитини під час яких формується відчуття причетності до процесу її навчання та виховання, з'являється усвідомлення, що їхня дитина, перебуваючи серед здорових однолітків, живе повноцінним життям [19, с. 69].

Сучасні погляди на освітню програму, в напрямку залучення батьків до освітньо-виховного процесу, передбачають переформатування традиційної практики взаємодії з сім'єю. Основою батьківської компетентності є партнерські стосунки, а саме: «дитина - педагог - батьки», формування якої потребує розроблення нового змісту корекційно-розвивальної педагогічної роботи. В системі інклюзивної освіти скеровують корекційно-розвивальну педагогічну діяльність зазвичай спеціальні психолого-медико-педагогічні консультації, до яких можуть входити фахівці з окремих галузь, педагоги зі спеціальною освітою чи звичайні педагоги, котрі мають спеціальні знання та досвід роботи з дітьми, що мають труднощі в навчанні, в яких батьки є повноправними членами [20, с. 138].

Отже, надзвичайно важливою є співпраця родин таких дітей та педагогів, розуміння і підтримка дітей з особливими освітніми потребами, яка буде ефективною за реалізації наступних умов: безперервний контакт між закладом освіти та родиною дітей, який має перцептивну і інтерактивну складові, створення сприятливої атмосфери, сприймати батьків дитини як колег, а також долучати батьків до команди психолого-педагогічного супроводу, який потрібен, в першу чергу, тим батькам, у яких є певні сумніви щодо правильного вибору ними шляху виховання та навчання своєї дитини в

умовах закладу дошкільної освіти. Лише за певних умов, коли сім'я виступає як суб'єкт освітнього процесу та як рівноправний партнер у вирішенні проблем соціально-психологічної та медико-педагогічної реабілітації і професійного розвитку їхньої дитини, освіта може гарантувати гармонізацію стосунків дитини з суспільством, сприяти її успішній адаптації та інтеграції в суспільство, надання стандартного мінімуму послуг та формування готовності до самостійного життя в майбутньому.

Висновки до першого розділу

Проаналізувавши наукову літературу у сфері адаптації дітей з особливими освітніми потребами нами було виокремлено власне твердження поняттю «адаптація», а саме: «адаптація - складний процес пристосування дитини до нових умов, процес становлення особистості, засвоєння індивідом норм установок, цінностей, зразків поведінки, що відповідає соціальній спільноті, суспільству, групі». У представників різних наукових напрямів було виявлено значний інтерес до процесу адаптації. В рамках сучасної освіти проблема адаптації дітей з особливими освітніми потребами перебуває на стадії вивчення та зобов'язує підвищувати рівень освітніх послуг для цих дітей.

Ми проаналізували систему інклюзивної освіти та зробили висновок, що «інклюзивна освіта - високоідейний стиль освіти, що має наразі великі перспективи для дітей з ООП». Інклюзивна освіта – дуже важливий та актуальний процес, який потрібно й надалі розвивати, удосконалювати та втілювати в життя, якому потрібна підтримка батьків, педагогів, спеціалістів і держави. В рамках нашої роботи було окреслено своєрідні потреби дітей, що мають особливі освітні потреби в ЗДО. Передумовою для забезпечення успішного виховання та навчання такої дитини у закладі дошкільної освіти є пристосування навчально-виховного середовища до потреб дитини, правильний вибір форм навчання, професійна компетенція педагогів,

підтримка батьків та систематична функція спостереження за динамікою розвитку дитини.

В багатьох державних документах, як і в міжнародних, закріплені на сучасному етапі права дітей з особливими освітніми потребами. З цим ми можемо ознайомитись та побачити це, проаналізувавши нормативно-правове забезпечення інклюзивної освіти в Україні. У цих документах концентрується увага на відкритості та гуманізації інклюзивної освіти, створенні умов для адаптації вихованців з ООП в суспільство наголошуючи одночасно на необхідності активізувати діяльність держави щодо суспільного захисту цих дітей. У дітей та батьків з'явилася можливість своєчасного та системного психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими освітніми потребами. Для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами батьки та педагоги мають працювати в тісному контакті один з одним. Тісна співпраця сім'ї та педагогів створює ефективні умови для комфортного входження дітей з особливими потребами в суспільство здорових, нормотипових однолітків, допомагає у всебічному, гармонійному розвитку кожної дитини, успішній адаптації і підготовці до незалежного життя. Особливість та активність сім'ї у процесі розвитку, виховання й освіти дитини визначає її соціокультурний і психофізичний статус в майбутньому, рівень соціально-інтеграційного та реабілітаційного потенціалу, міру готовності до інклюзивного навчання та виховання в закладах дошкільної освіти. Чітка й постійна комунікація - ключ до успіху всієї навчально-виховної команди. Необхідно забезпечити ефективність та чіткість поширення інформації для успішної адаптації, соціалізації та реалізації планів виховання й навчання дітей з ООП.

РОЗДІЛ 2. ЕКСПЕРИМЕНТАЛЬНА РОБОТА З ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ

2.1. Діагностика сформованості психолого-педагогічної взаємодії

Актуальність теми дослідження полягає у важливості розуміння та покращення психолого-педагогічної взаємодії між вихователями та батьками під час адаптації дитини до інклюзивного середовища дошкільного навчального закладу (ЗДО). В сучасному суспільстві все більше зростає кількість дітей з особливими потребами, які потребують інклюзивної освіти.

Процес адаптації дитини до інклюзивного середовища може бути складним і вимагає спільних зусиль з боку вихователів та батьків. Взаємодія вихователів та батьків впливає на ефективність адаптації дитини до інклюзивного середовища. Якщо вони працюють разом, спільно вирішують проблеми та підтримують один одного, то це сприяє позитивному розвитку дитини та її успішній адаптації.

Однак, існують випадки, коли взаємодія між вихователями та батьками є недостатньою або неефективною, що може усладнити процес адаптації дитини та вплинути на її самопочуття та навчання. Тому, вивчення психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків у контексті адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО є актуальним завданням, яке допоможе виявити особливості цієї взаємодії, окреслити проблемні ситуації та знайти шляхи їх вирішення. Результати дослідження можуть бути корисними для практичних психологів, педагогів, батьків та інших учасників процесу адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Дослідження психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків у контексті адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО має велике значення для психології та педагогіки.

Психологічний аспект: взаємодія між вихователями та батьками впливає на психологічний стан дитини під час адаптації до інклюзивного середовища. Якщо взаємодія є позитивною, підтримуючою та співробітницькою, то дитина відчуває більшу підтримку та впевненість, що

сприяє її самопочуттю та розвитку. Водночас, недостатня або неефективна взаємодія може призвести до стресу, психологічних проблем та негативного впливу на самооцінку та мотивацію дитини.

Педагогічний аспект: взаємодія вихователів та батьків є важливим фактором успішної адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО. Спільна робота та взаємопідтримка дозволяють вирішувати проблеми, що виникають у процесі адаптації, а також створюють сприятливу атмосферу для розвитку дитини. Взаємодія між вихователями та батьками також сприяє обміну досвідом та знаннями, що сприяє підвищенню професійної компетентності педагогів та батьків.

Актуальні проблеми, що виникають під час процесу адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО, включають:

1. Недостатня інформованість батьків про особливості інклюзивного навчання та способи підтримки дитини.
2. Відсутність чіткої та ефективної системи співпраці між вихователями та батьками.
3. Недостатня підготовка вихователів до роботи з дітьми з особливими потребами та взаємодії з їх батьками.
4. Відсутність психологічної підтримки та консультування для батьків та вихователів у процесі адаптації дитини.
5. Проблеми комунікації та взаєморозуміння між вихователями та батьками, що можуть виникати через різні підходи та очікування.

Дослідження цих проблем та виявлення шляхів покращення психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків є важливим завданням, що допоможе покращити процес адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО та сприятиме її успішному розвитку.

Метою дослідження є аналізування та вивчення психолого-педагогічної взаємодії між вихователями і батьками, для визначення найбільш ефективних шляхів та методів процесу адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Основним завданням є виявлення особливостей цієї взаємодії, визначення проблем, що виникають, та розробка рекомендацій щодо покращення цього процесу.

Об'єктом дослідження є психолого-педагогічна взаємодія між вихователями та батьками у контексті адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Предметом дослідження є процес адаптації дитини до інклюзивного середовища та вплив взаємодії вихователів та батьків на цей процес. Для досягнення поставленої мети та виконання завдань дослідження будуть використані такі методи:

1. Аналіз наукової літератури, що дозволить ознайомитися з теоретичними підходами та результатами попередніх досліджень у галузі психолого-педагогічної взаємодії та адаптації дитини до інклюзивного середовища.
2. Опитування вихователів та батьків, що дозволить зібрати інформацію про їхні думки, вподобання, досвід роботи та сприйняття психолого-педагогічної взаємодії.
3. Спостереження за взаємодією вихователів та батьків у реальних ситуаціях адаптації дитини до інклюзивного середовища.
4. Аналіз документів, що містять інформацію про організацію та підтримку адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Ці методи дослідження дозволять зібрати об'єктивну інформацію про психолого-педагогічну взаємодію вихователів та батьків у процесі адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО та розробити рекомендації щодо покращення цього процесу.

База дослідження: ЗДО № 72 компенсуючого типу (спеціальний) для дітей з порушеннями зору.

На констатувальному етапі дослідження необхідно вирішити такі завдання:

1) розглянути та проаналізувати роботу зформованості психолого-педагогічної взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО;

2) вивчити психолого-педагогічні основи виховання дошкільників в ЗДО;

3) виявити найбільш позитивні шляхи та методи взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Метою педагогічного експерименту було визначення рівнів адаптації дитини до інклюзивного середовища та вплив взаємодії вихователів та батьків на цей процес.

Відповідно до мети нашого дослідження ми визначили завдання констатувального етапу експерименту:

- визначити критерії та показники адаптації дитини до інклюзивного середовища;

- схарактеризувати рівні адаптації дитини до інклюзивного середовища.

Зазначимо, що на *пропедевтичному етапі* дослідження вивчались умови закладу дошкільної освіти для психолого-педагогічної взаємодії вихователів і батьків в роботі щодо адаптації дітей з ООП. Аналізували план роботи вихователів та методиста. А ще велику увагу приділили наявності та змістовності взаємодії вихователів та батьків з даної теми.

Проведення анкетування батьків, дало змогу зробити певні висновки про усвідомлення батьками цінності адаптації дітей до інклюзивного середовища.

В результаті проведеного нами *пілотажного* експерименту в закладі дошкільної освіти, було встановлено, що тут сформовано належні умови психолого-педагогічної взаємодії вихователів і батьків в роботі щодо адаптації дітей до інклюзивного середовища. Про це нам свідчить .

Для оцінки рівнів адаптації дітей до інклюзивного середовища встановлено критерії, а також показники і діагностичний інструментарій щодо нашого дослідження (див. Табл. 2.1).

Таблиця 2.1

**Критерії, показники та діагностичний інструментарій дослідження
адаптації дітей до інклюзивного середовища**

Критерії	Показники	Діагностичний інструментарій
Гностичний	- обізнаність про те, як цікаво та красиво в садочку; яка атмосфера та як комфортно там діткам; - обізнаність про те скільки є друзів, ігор, іграшок в садочку.	- дитина має бажання відвідувати садочок; - протягом вихідних чекає на зустріч з одногрупниками та вихователем; - дитина радіє випадковим зустрічам з одногрупниками або вихователем на вулиці.
Діяльнісний	- уміння грати з іншими дітьми в різні ігри; грати іграшками; - уміння товаришувати з іншими дітьми, проявляти ініціативу під час гри; комунікувати з вихователем.	- дитина спокійно відпускає руку мами вранці, коли приходить до садочка; - із захватом розповідає знайомим, як цікаво в садочку або що там відбулося нового; - ввечері розповідає, атькам, що цікавого було та чим займалися.
Оцінний	- уміння оцінювати свої вміння товаришувати з іншими дітьми; - уміння оцінювати свою поведінку та поведінку інших дітей	- Сюжетно-рольова гра «Я вихователь»; - Сюжетно-рольова гра «Дитсадок — одна сім'я»; - Дидактичні ігри: «Що доре, що погано», «Оціни поведінку»; - Складання синонімічного ряду «Який він?»

Психологічна адаптація (від лат. *adaptatio* — пристосування) — це важливий фактор стабілізації соціальної ситуації розвитку дитини та її адекватне включення в нову соціальну ситуацію. Проблема адаптації дитини з ООП пов'язана з її вступом до закладу дошкільної освіти та з комунікацією стосунків з людьми, що її оточують. В основному, проблемною є адаптація дітей третього і четвертого року життя, адже саме в цьому віці, більшість дітей приходять в дошкільний заклад. Особливо важко адаптуватися дітям з особливими освітніми потребами і тому цьому питанню приділяється велика

увага. Завдяки функціонуванню певної системи механізмів (прийому соціального зворотнього зв'язку, емпатії, рефлексії тощо) забезпечується соціально-психологічна адаптація особистості в групі чи колективі.

У житті кожної дитини дуже напруженим є період, коли вона починає відвідувати дошкільний навчальний заклад — адже це нове оточення, нові контакти, нові взаємини, обов'язки, а для дітей з ООП — це ще й нові умови життя та діяльності. Найчастіше, звикання до дитячого садка, супроводжується погіршенням сну, апетиту, порушенням емоційного стану дошкільника, іноді навіть підвищенням захворюваності.

Відбувається така адаптація у нормотипових дітей та у дітей з особливими освітніми потребами по-різному, відповідно до стану здоров'я, типу вищої нервової діяльності, до віку, родинних взаємин, стилю виховання в сім'ї, емоційної залежності від матері, рівня розвитку дитини, її контактності, доброзичливості тощо. Для одних дітей процес адаптації безболісний і легкий. Вони легко адаптуються, комунікабельні, самостійні, врівноважені, проявляють зацікавлення. Спостерігається доброзичливе і поважливе спілкування батьків з дитиною. Інші адаптуються важче й повільніше. Поведінка в таких дітей є несталою. Періоди зацікавлення змінюються періодами вередування і байдужості. Бракує довіри у ставленні до вихователів. Недостатньо розвинені навички спілкування. Менш самостійні та здебільшого залежні від дорослого, малоініціативні. У спілкуванні спостерігається нестабільність з боку батьків: розважливі та доброзичливі звертання змінюються погрозами, окриками або неувагою, послабленням вимогливості.

Серед новачків зустрічаються й несамотійні, неконтактні. Такі, які важко пристосовуються до нового. Вони звикли до недотримання режиму дня. Спостерігаються прояви повного ігнорування щодо вимог вихователя. Мають погані або зовсім відсутні сон та апетит. Звикання до нового оточення і нових вимог ще більше уповільнює висока захворюваність .

Процес адаптації дитини з ООП до дошкільного закладу проходить кілька основних стадій:

I. Стадія бурхливого пристосування — це коли усі системи організму дитини відповідають значним напруженням і бурхливою реакцією у відповідь на комплекс нових впливів. Підвищується тривожність, збудливість, можливе заглиблення у себе або збільшення агресивності. Погані настрої, сон та апетит. Психологічна і фізіологічна буря продовжується від 2 - 3 днів до 1 - 2 місяців (в деяких дітей).

II. Стадія несталого пристосування — це коли дитячий організм шукає на зовнішні впливи якісь оптимальні варіанти реакції. Дитина стає більш активною, урівноваженою, зацікавленою, продовжує робити спроби долучатися до спільної діяльності та придивлятися до нового оточення. Цей період більш тривалий — від 1 тижня до 2–3 місяців.

III. Стадія відносно сталого пристосування — дитячий організм знаходить найбільш сприятливі для нього варіанти реагування на режим дня, спілкування, нові умови життя. Дитина активно починає засвоювати нову інформацію, брати реальну участь у різних видах діяльності, встановлювати контакти. Починають менше хворіти, стабілізуються настрої, апетит, сон. Ця стадія продовжується від 2 - 3 тижнів до пів року.

Під час бесіди з батьками, можна визначити деякі індивідуальні особливості дитини з особливими освітніми потребами та підготовленість дитини до відвідування нею дошкільного закладу.

Психолого-педагогічний супровід для дітей з ООП вивчається як комплексна діяльність, взаємодія цілої команди (фахівців з корекційної педагогіки, практичного психолога, вихователів, медпрацівника, соціального педагога, помічників вихователів, вихователя-методиста, директора та батьків. Особливе місце в такій командній взаємодії має належати корекційному педагогу, який забезпечує корекційне навчання та виховання дитини з ООП. Проте в даному дошкільному закладі, педагогом який найбільше співпрацює з особливою дитиною, є вихователь. Від його

компетентності та компетентності в специфіці психічного розвитку, методиках, завданнях і технологіях навчання, розвитку і виховання залежить вдала та успішна реабілітація особливої дитини.

Дослідження складалось з трьох етапів:

перший етап – ознайомлення з умовами ЗДО та планами вихователів щодо адаптації дітей з ООП;

другий етап – експериментальна робота взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО;

третій етап – проведення дослідження з проблеми взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

На першому етапі ми вивчали умови організації навчального та виховного процесу дошкільників в умовах інклюзивної освіти, а саме, оформлення групових кімнат, забезпеченість закладу сенсорною кімнатою та іншим матеріальним забезпеченням щодо інклюзії, також провели аналіз планів вихователів, тифлопедагогів та методиста. Велику увагу приділили взаємодії змістовної роботи вихователів з батьками.

На другому етапі ми визначили особливості взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

На третьому етапі ми провели анкетування батьків, яке дало нам змогу зробити певні висновки щодо усвідомлення батьками значущості взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

В результаті проведення констатувального експерименту в ЗДО встановлено, що в дитячому садочку створено належні умови взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Наш заклад дошкільної освіти у своїй роботі дотримується плану співпраці фахівців дошкільного закладу, який включає в собі роботу над наступними питаннями:

- закономірність та особливість розвитку виховання дітей з ООП;
- комплексне психолого-педагогічне ознайомлення та вивчення дітей;
- прийоми та методи дошкільного корекційного розвитку і навчання дітей;

- методи та зміст роботи з родинами дітей, які мають певні вади розвитку.

У дошкільному закладі створена своєрідна мережа підтримки. Всі працівники садочку, хто працює з дитиною з ОПП, мають допомагати один одному, обмінюватися знаннями, намагатися максимумно використовувати місцеві ресурси для досягнення головної мети — адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

В нашому дошкільному закладі була створена команда фахівців, для здійснення корекційно-розвивального супроводу, до якої ввійшли педагогічні, медичні працівники, а також: батьки дітей з особливими освітніми потребами. Вплив відбувається комплексно за всіма рекомендованими напрямками, прописаними у висновку ПМПК:

1. Медичний (лікувально-відновлювальна робота).
2. Корекційно-розвивальний (розвиток уваги, пам'яті, мислення).
3. Логопедичний (розвиток усного мовлення, закладання основ майбутнього писемного мовлення дитини, а також підготовка руки до письма).
4. Спеціальні види лікувальної фізкультури.
5. Тифлопедагогічний вплив, що спрямований на усунення вторинних відхилень розвитку у дітей з порушеннями зору.

Для успішної реалізації розробленої моделі в закладі створено спеціальне середовище, що дозволяє проведення певних медичних і відповідних психолого-педагогічних заходів для дітей. В нашому закладі є :

- ортоптичний кабінет, для дітей з порушеннями зору, який обладнаний медичною сучасною апаратурою;
- логопедичний кабінет;
- фізіотерапевтичний кабінет і кабінет фітотерапії;
- ізостудія, Lego-кімната;
- спеціально обладнані в групах корекційні куточки, де проводяться заняття з дефектологом тощо.

Під час спостереження ми звернули увагу, що команда спрямовує всі свої зусилля на формування та розвиток гармонійної особистості дитини. Ми

бачимо, що цьому сприяє особливе середовище, в якому дітям надають комплексну допомогу та здійснюють постійну мотиваційну настанову для учасників корекційно-розвивального і виховного процесу.

Протягом усього часу роботи з дітьми, педагоги постійно підтримують впевненість у досягненні позитивного результату. Індивідуально, для кожного з них, визначається, як зона найближчого розвитку, так і віддалені перспективи.

При цьому принципову увагу в спеціальному дошкільному закладі приділяється лікувально-відновлювальній та психолого-педагогічній роботам. Вони є взаємопов'язаними та взаємообумовленими. Адже від цього значною мірою залежить кінцевий результат корекційно-розвивальної роботи.

Для плідної взаємодії з батьками педагоги використовують "Зошит взаємозв'язку між спеціалістами", "Журнал спостереження за дітьми з особливими освітніми потребами" та "Журнал консультації", в якому можна залишити запит для консультації зі спеціалістом, в ситуації коли педагог з педагогом, педагог з батьками, батьки з педагогами захочуть поспілкуватися. Запорукою успішної адаптації дитини до інклюзивної середовища ЗДО є ефективна співпраця вихователів, відповідних спеціалістів, батьків та дітей-вихованців. Всі фахівці є важливими партнерами та помічниками вихователів з вадами розвитку дітей.

У констатувальному експерименті взяли участь 28 дітей молодшого дошкільного віку (14 дітей групи "Метелик" та 14 дітей групи "Струмочок"), які мають проблеми з порушеннями зору.

При проведенні діагностики сформованості психолого-педагогічної взаємодії ми використали анкету для батьків (дод. А) та опитувальник для вихователів (дод. Б), провели спостереження за взаємодією (дод. В), звернули увагу на рекомендації що надаються батькам при адаптації дитини до садочка (дод. Г), проаналізували документи та поспілкувалися з учасниками освітнього процесу.

Під час спостереження за адаптацією дитини з особливими освітніми потребами до інклюзивного середовища ЗДО ми враховували наступні показники:

1. Емоційний стан дитини (піднесений; спокійний; збуджений; пригнічений; несталий):

- піднесений — позитивно ставиться до навколишнього, реакції емоційно забарвлені, часто усміхається, охоче контактує з іншими дітьми;
- спокійний — позитивно ставиться до навколишнього, відповідає на ініціативу інших, сама ініціативи не виявляє, позитивні емоції проявляються меншою мірою;
- збуджений — спостерігаються афективні спалахи збудження, вередування, плач, часто виникають конфлікти з іншими дітьми;
- пригнічений — спостерігаються в'ялість, бездіяльність, пасивність, замкнутість, сум, тихий і довгий плач;
- несталий — швидко переходить від одного емоційного стану до іншого, може бути веселою, сміятися і одразу ж плакати, часто конфліктує, буває замкнутою.

2. Сон (засинання; характер сну; тривалість сну; прокидання після сну):

- засинання — швидке, повільне, спокійне, неспокійне, з додатковими впливами;
- характер сну — міцний, спокійний, крутиться уві сні, розмовляє уві сні;
- тривалість сну — короткий, тривалий, відповідно до віку;
- прокидання після сну — відразу, поступово, у якому настрої.

3. Апетит (хороший; поганий; вибіркоче ставлення до їжі).

4. Поведінка під час неспанья (активна, малоактивна, пасивна):

- активна — дитина зайнята діяльністю;
- малоактивна — активна діяльність змінюється бездіяльністю;
- пасивна — переважає бездіяльність.

5. Комунікательність (висока; середня; низька):

- висока — дитина здійснює ініціативні дії щодо дорослих, інших дітей,

вирішує конфліктні ситуації справедливо, самостійно, у разі потреби звертається за допомогою до дорослих;

– середня — сама не виявляє ініціативи, але відповідає на ініціативні дії інших, у разі конфлікту звертається до дорослих;

– низька — на ініціативні дії не відповідає і сама не виявляє ініціативи, на конфлікти реагує слізьми, криком.

6. Мовлення дитини (словник; граматична правильність; звукова культура).

7. Індивідуальні особливості (доброзичливість — агресивність, ініціативність — пасивність, повільність — рухливість, контактність — замкнутість та ін.).

Результати обстеження ми зафіксували у щоденнику адаптації дитини (див. Табл. 2.2).

Діагностичні критерії адаптації дитини з ООП:

1. Дитина із задоволенням йде у дитячий садок.
2. Легко прощається з батьками.
3. Охоче вступає у контакт з однолітками.
4. Бере активну участь у спільних іграх, заняттях.
5. Вільно вступає у спілкування з дорослими.
6. Переважає позитивний емоційний стан протягом дня.
7. Узгоджує свою поведінку з поведінкою інших дітей.
8. Виявляє цікавість до всього нового.
9. Прагне самостійно зорієнтуватися в нових умовах.
10. У вечірні години не поспішає йти додому.

Оцінювання результатів: оцінки виставляються в балах за всіма критеріями.

Результати додаються, визначається загальна кількість балів. Максимальний результат — 10 балів.

Висновки про рівень адаптації дітей з особливими освітніми потребами до інклюзивного середовища ЗДО можна побачити в зведеній таблиці (див. Табл. 2.3):

10 балів — високий

8–9 балів — достатній

4–7 балів — середній

0–3 бали — низький

Таблиця 2.2

№		Емоційний стан	Сон	Апетит	Поведінка	Комунікабельність	Мовлення	Індивідуальні особливості
ЕГ “Метелик”								
1	Тимофій Г.	пригніч	3	вибірк	малоак	низька	2	пасивність
2	Дарія І.	пригніч	3	поган	малоак	висока	4	замкнутість
3	Кирило З.	нестал	3	вибірк	актив	висока	4	агресивність
4	Ніка П.	пригніч	3	поган	малоак	низька	3	пасивність
5	Андрій Л.	нестал	3	поган	малоак	низька	3	пасивність
6	Ілля М.	пригніч	3	поган	малоак	низька	2	пасивність
7	Тимур О.	пригніч	2	поган	пасивн	низька	2	пасивність
8	Єгор В.	нестал	4	хорош	малоак	низька	3	пасивність
9	Мілана О.	пригніч	4	вибірк	малоак	середня	2	доброзичливіс
10	Ульяна О.	пригніч	4	поган	пасивн	низька	2	пасивність
11	Соломія Я.	нестал	3	поган	малоак	низька	3	агресивність
12	Дарина Ч.	нестал	2	поган	малоак	низька	3	замкнутість
13	Костя Т.	спокійн	4	хорош	пасивн	середня	3	замкнутість
14	Софія П.	спокійн	4	вибірк	актив	середня	3	рухливість
КГ “Струмочок”								
1	Іван О.	пригніч	2	поган	пасивн	низька	2	пасивність
2	Костя В.	нестал	4	хорош	малоак	низька	3	пасивність
3	Катя Г.	пригніч	4	вибірк	малоак	середня	2	доброзичливіс
4	Діма К.	пригніч	4	поган	пасивн	низька	2	пасивність
5	Діма І.	нестал	3	поган	малоак	низька	3	агресивність
6	Оля П.	нестал	2	поган	малоак	низька	3	замкнутість
7	Таня О.	спокійн	4	хорош	пасивн	середня	3	замкнутість
8	Аня Б.	спокійн	4	вибірк	актив	середня	3	рухливість
9	Аня З.	пригніч	3	вибірк	малоак	низька	2	пасивність
10	Ренат Р.	пригніч	3	поган	малоак	висока	4	замкнутість
11	Домініка В.	нестал	3	вибірк	актив	висока	4	агресивність

12	Злата Т.	<i>пригніч</i>	3	<i>поган</i>	<i>малоак</i>	<i>низька</i>	3	<i>пасивність</i>
13	Кіра С.	<i>нестал</i>	3	<i>поган</i>	<i>малоак</i>	<i>низька</i>	3	<i>пасивність</i>
14	Варвара К.	<i>пригніч</i>	3	<i>поган</i>	<i>малоак</i>	<i>низька</i>	2	<i>пасивність</i>

Таблиця 2.3.

“Рівні адаптації дітей з ООП до інклюзивного середовища ЗДО”

<i>Рівень</i>	<i>Кількість / % дітей</i>
ЕГ “Метелик”	
Низький	7 / (50 %)
Середній	5 / (35,7 %)
Достатній	2 / (14,3 %)
Високий	0 / (0 %)
КГ “Струмочок”	
Низький	8 / (57,1 %)
Середній	5 / (35,7 %)
Достатній	1 / (7,1 %)
Високий	0 / (0 %)

Аналізуючи результати, ми дійшли висновку, що батьки дітей з ООП не мають 100% довіри до дитячого закладу та вихователів.

Отже, потрібно вдосконалювати методику успішної психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків для успішної адаптації дитини, яка має особливі освітні потреби до інклюзивного середовища ЗДО.

Насамперед, це має бути психологічна готовність вихователя, що має наявність бажання допомогати дитині з інвалідністю або з ООП та її батькам в адаптації. Вихователь повинен володіти певними спеціальними вміннями, знаннями, вміннями та навичками, що допоможуть йому створити успішні та комфортні умови для адаптації, розвитку і навчання дитини з вадами розвитку, надавати можливість приймати активну участь в різних видах діяльності і в спілкуванні з іншими дітьми; реалізувати корисну просвітницьку роботу з батьками дитини, яка має певні порушення розвитку та з батьками дітей з нормотиповим розвитком. Важливо враховувати, що

дитина з особливими освітніми потребами не може розвиватися без спеціально створеної ситуації успіху. Тому вихователь має постійно формувати такі педагогічні умови, за яких дитина зуміє перенести засвоєні навички та способи в нову ситуацію.

Для успішної взаємодії дітей в інклюзивному середовищі потрібна щоденний, безупинний досвід. Вихователь повинен навчати всіх дітей, як саме можна успішно спілкуватися зі своїми однолітками з ООП та підтримувати дітей з особливими освітніми пролемами. Як показує досвід — це не завжди під силу дітям молодшого дошкільного віку, адже вимагає від дітей контролю своєї поведінки, розуміння ситуації та розуміння своїх прав і обов'язків.

Ми проаналізували використані джерела і можемо беззаперечно сказати, що, діти з особливими освітніми пролемами успішніше та ефективніше засвоюють академічні знання, легше та швидше переймають відповідні моделі поведінки і спілкування, коли їхні однолітки їм це демонструють. Виховання і навчання за методом наслідування однолітків є корисним, як для дітей з особливими освітніми пролемами, так і для нормотипових дітей. Потрібно пам'ятати, що ми ні в якому разі не нав'язуємо і не зобов'язуємо дітей до взаємодії з дітьми з ООП, а лише залучаємо через пояснення чому це важливо та через власний приклад.

2.2. Методика вдосконалення взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО

На підставі отриманих результатів нами був розроблений комплекс методик, направлений на вдосконалення взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища закладу дошкільної освіти.

Головною метою дослідно-експериментальної роботи було вдосконалити взаємодію вихователів і батьків в адаптації дитини до

інклюзивного середовища ЗДО. Наша робота була спрямована на досягнення оптимально комфортної адаптації дитини до дошкільного закладу.

Основними завданнями дослідно-експериментальної роботи були:

- 1) дати дітям можливість комфортно та швидко адаптуватися до садочка;
- 2) вдосконалити взаємодію вихователів і батьків в адаптації дитини до закладу дошкільної освіти;
- 3) розвивати в дітях здатність легко адаптуватися до інклюзивного середовища;
- 4) перевірити можливість використання розробленої системи, спрямованої на взаємодію вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Дослідження проводилося в двох молодших групах ЗДО № 72. У контрольній групі робота тривала традиційним шляхом, а в експериментальній – використовуючи нові підходи до адаптації.

Для експериментального дослідження ми розробили та використали наступні методи взаємодії вихователів та батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища.

1. Анкетування:

- Створили анкету для батьків з питаннями про рівень їхнього спілкування, ефективність взаємодії та відчуття залученості (дод. Е). Нами було запропоновано надавати цю анкету батькам кожні 2 тижні, для успішної комунікації вихователів та батьків.

2. Спостереження:

- Організували спостереження за адаптацією дитини використовуючи бланк щоденного спостереження адаптації з щоденними внесеннями відміток та один раз в тиждень надавали цю інформацію батькам (дод. Є, Ж).

3. Інтерв'ю:

- Провели інтерв'ю з вихователями та батьками для з'ясування їхніх думок, поглядів і очікувань щодо інклюзивного оточення та співпраці.

4. Реєстрували події:

- Вели журнал реєстрації подій, де вихователі та батьки відзначали важливі моменти взаємодії та адаптації дитини.

5. Групові зустрічі:

- Організовували групові зустрічі, на яких вихователі та батьки мали змогу обговорити питання адаптації та обмінятися досвідом.

6. Система зворотного зв'язку:

- Створили механізм для зручного та регулярного зворотного зв'язку між вихователями та батьками, у форматі “Скринька довіри”.

7. Щоденні індивідуальні бесіди:

- Щоденні індивідуальні бесіди з батьками дозволили вихователям краще пізнати кожну дитину, наприклад, щоб можна було використати на заняттях його улюбленого героя чи іграшку, що завітала в гості. А батьки після таких бесід відчували, що бажання їхньої дитини для вихователя дуже важливе.

Використовуючи ці методи й надалі, їх можна комбінувати для комплексної діагностики та постійного вдосконалення психолого-педагогічної взаємодії в інклюзивному середовищі ЗДО.

Для організації спостережень за взаємодією вихователів та батьків під час заходів або консультацій ми використовуємо наступні кроки:

1. Планування подій:

- Заздалегідь зпланували заходи, в яких брали участь як вихователі, так і батьки, з акцентом на інклюзивність та питання адаптації.

2. Створили сценарій:

- Розробили сценарій для зустрічі, включаючи моменти, коли вихователі та батьки можуть взаємодіяти або обговорювати аспекти адаптації.

3. Спостереження:

- Призначили спостерігачів для реєстрації взаємодії та комунікації під час подій, фіксуючи конкретні взаємодії та висловлення.

4. Анкети та опитування:

- Розробили анкету, які дозволяє учасникам висловити свої враження та оцінити рівень взаєморозуміння та комунікації.

5. Фасилітація обговорень:

- Впровадили елементи обговорень, де вихователі та батьки змогли спілкуватися про конкретні ситуації, пов'язані з адаптацією дитини.

6. Збір зворотного зв'язку:

- Забезпечили можливість для учасників заходу висловити свої враження та подавати рекомендації щодо подальших ініціатив (за бажанням можна анонімно).

Ці заходи допомагають систематично оцінювати та покращувати якість взаємодії та взаєморозуміння між вихователями та батьками в контексті адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Для проведення інтерв'ю з вихователями та батьками з метою з'ясування їхніх думок, поглядів і очікувань щодо інклюзивного оточення та співпраці, ми використовували такі кроки:

1. Планування інтерв'ю:

- Визначили конкретні теми та питання, які хотіли включити в інтерв'ю, з огляду на аспекти інклюзивного середовища та співпраці.

2. Формулювання основних питань:

- Створили основні питання, спрямовані на отримання вражень вихователів та батьків щодо існуючих практик та очікувань в інклюзивному середовищі.

3. Визначити ролі та відповідальності:

- Попитали про ролі та відповідальності, які вони вбачають для вихователів та батьків у створенні успішного інклюзивного середовища.

4. Обговорення відкритих питань:

- Застосовували відкриті питання, які стимулюють розмову та дозволяють учасникам висловити свої власні переконання та думки.

5. Збір вражень щодо досвіду:

- Запитали про конкретні досвіди вихователів та батьків у контексті інклюзивного оточення та взаємодії.

6. Заключні питання:

- Додали заключні питання, спрямовані на збір вражень та рекомендацій для

подальшого вдосконалення інклюзивного середовища.

7. Збір зворотного зв'язку:

- Забезпечили можливість для учасників інтерв'ю висловити свої враження та подати додатковий зворотний зв'язок.

Таке інтерв'ю допомагає глибше розуміти точки зору вихователів та батьків, сприяючи подальшій оптимізації інклюзивного оточення та співпраці в ЗДО.

Для ведення журналу реєстрації подій, де вихователі та батьки змогли відзначити важливі моменти взаємодії та адаптації дитини до інклюзивного середовища, ми врахували наступні аспекти:

1. Створення спільного документу:

- Створили журнал, доступний для вихователів та батьків, де вони можуть вносити записи.

2. Поля для важливих моментів:

- Додали поля для фіксації важливих моментів, таких як взаємодія в групі, успіхи дитини чи обговорення конкретних аспектів адаптації.

3. Коментарі та рекомендації:

- Забезпечили можливість додавати коментарі та рекомендації, щоб стимулювати відкритий обмін думками та ідеями.

4. Категорії:

- Використали категорії для легкого впорядкування записів та швидкого доступу до конкретних тем або подій.

5. Регулярні оновлення:

- Заохотили вихователів та батьків регулярно вносити оновлення, щоб журнал відображав найсвіжішу інформацію.

6. Приватність та безпека:

- Забезпечили конфіденційність даних та обмежили доступ, для збереження приватності.

7. Аналіз та зворотний зв'язок:

- Розглядали періодично записи для аналізу тенденцій і покращення

взаємодії та адаптації.

Такий підхід сприяє транспарентності та ефективній співпраці між вихователями та батьками в контексті інклюзивного середовища ЗДО.

Для організації групових зустрічей, на яких вихователі та батьки можуть обговорювати питання адаптації дитини до інклюзивного середовища та обмінюватися досвідом, ми використали наступні кроки:

1. Визначення тем:

- Ми вибрали конкретні теми для обговорення, такі як індивідуальні підходи до навчання, соціальна інтеграція та вирішення труднощів.

2. Запрошення фахівців:

- Запросили фахівців (психолога, соціального працівника, логопеда, тифлопедагога), які змогли поділитися корисними порадами та стратегіями для покращення адаптації дитини.

4. Розподіл досвіду:

- Створили моменти для конкретного розповідання вихователями та батьками про власний досвід адаптації та взаємодії.

5. Групові завдання:

- Включили групові завдання та ділові ігри, що сприяють обміну ідеями та спільному вирішенню проблем.

6. Збір зворотного зв'язку:

- Забезпечили можливість для учасників подавати зворотний зв'язок та висловлювати пропозиції щодо подальших зустрічей.

Групові зустрічі сприяють спільному розумінню та підтримці між вихователями та батьками у питаннях адаптації дитини до інклюзивного середовища.

2.3. Порівняльний аналіз взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО

На сучасному етапі розвитку дошкільної освіти, для успішної адаптації

дитини з особливими освітніми потребами до інклюзивного середовища ЗДО, всі заклади та вихователі мають бути відкритими для батьків. Чим більше уваги ми приділятимемо психолого-педагогічній взаємодії вихователів і батьків, тим успішніше і ефективніше відбуватиметься процес адаптації дитини. Для успішного налагодження взаємодії вихователя з батьками ми маємо відповідати таким критеріям:

- 1) Спрямованість і адресованість. Даючи конкретні поради, рекомендації, вихователі повинні знати особливості конкретних сімей, а для цього потрібне спілкування та взаємодія. Нерідко батьки самі звертаються до вихователів за педагогічними порадами, у тому числі з конкретними питаннями щодо власної дитини.
- 2) Оперативний зворотний зв'язок. Робота з батьками має вибудовуватися на основі живого діалогу, в процесі якого він з'ясовує рівень сформованості педагогічних знань і навичок батьків, вносить за необхідності корективи.
- 3) Індивідуалізація педагогічного впливу. Працюючи з батьками, вихователь допомагає їм використовувати педагогічні знання не як абстрактні істини, а скеровувати до практичних дій, спрямованих на конкретну дитину з її особливостями, перспективами вікового та індивідуального розвитку.

Під час нашого експерименту ми використовували традиційні та нетрадиційні методи роботи з батьками. Ми проводили батьківські збори на яких обговорювали проблеми життєдіяльності інклюзивної групи; зустрічі з батьками; вечори запитань та відповідей; засідання «круглого столу» з дискусійних проблем; заняття-тренінги, покликані навчити батьків правильно організувати адаптаційний період дитини; спільні з дітьми, батьками і вихователями свята і розваги; виставки спільних робіт батьків і дітей; дні відкритих дверей; вечори для батьків; сімейні (домашні) педради, які проводили у батьків вдома; батьківські конференції.

Надавали індивідуальні бесіди і консультації (щоранку або щовечора, коли батьки приводили дитину до дитячого садочку або забирали додому); відвідували дітей вдома.

Залучили батьків налагодити дружні стосунки з іншими родинами. У роботі вихователів з батьками істотне значення має спрямування педагогічної самоосвіти батьків, стимулювання прагнення йти на контакт заради успішної адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО. Батьки, особливо молоді, мають потребу в придбанні практичних навичок адаптації дітей. Тому ми запрошували їх на семінари-практикуми. Ця форма роботи дала нам можливість розповісти про способи, прийоми і методи успішної адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО. Головним для нас було – зробити ці зустрічі неформальними, а зацікавити батьків, відповідати на хвилюючі їхні питання, не захоплюватися теорією питання, а підносити матеріал переконливо, доступно, опираючись на їхній досвід.

Проводили круглі столи запрошуючи до участі вихователя-методиста, психолога, дифектолога, ортоптіста та соціального працівника. Учасники вільно спілкувалися один з одним. Обговорювали дискусійні питання, аналізували педагогічні ситуації, повідомляли фахівців про проблеми, обмінювалися досвідом, отримували відповіді на їхні питання від фахівців. Ми показали батькам фрагменти заняття, під час яких використовуємо в сюрпризних моментах улюблених казкових героїв (про яких запитували в анкетах).

Заповнювали журнал, який містить наступні графи «Поради фахівця», «Це цікаво знати», «Порадьте, будь ласка», «Що цікавого відбулося», «Позитивні зміни», «Негативні зміни» та висвітлення інших актуальних проблем або новин.

Провели брифінг, на якому коротенько виклали позицію щодо адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО. Це дозволило нам максимально активізувати батьків. Було дві команди, одна з яких задавала запитання – інша відповідає; потім вихователь, як організатор задавав запитання – батьки відповідали.

Також було проведено анкетування, інтерв'ю, спостереження та групові зустрічі. Раціональне поєднання різних форм роботи забезпечило нам

очікувану ефективність. Як показав експеримент, у роботі з батьками слід уникати готових оцінних суджень про виховання, варто допомагати їм бути відкритими та позитивно налаштованими.

Психолого-педагогічну взаємодію вихователів та батьків необхідно здійснювати на основі принципу єдності спільних зусиль, принципу спільної діяльності. Тому, ми використовували в роботі з батьками принципи партнерства вихователів та батьків, індивідуальний підхід, доброзичливий стиль спілкування, співпрацю.

Основна мета психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків – допомогти їм у формуванні насправді успішної та ефективної методики в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Умовами, що забезпечують ефективність взаємодії є: висока культура спілкування батьків та педагогів, доброзичливість, неупередженість у розв'язанні різних проблем, забезпечення мотивації взаємодії, актуальність та конкретність спільних завдань. Взаємодія являє собою спосіб організації спільної діяльності з родинами, яка здійснюється на основі соціальної перцепції за допомогою спілкування.

Сутність взаємодії полягає в узгодженні в інтересах дитини, вимог, дій дошкільного закладу і родини, як суб'єктів її виховання, активне залучення батьків до педагогічного процесу, надання допомоги педагогічному колективу дошкільного закладу.

В процесі теоретичного і практичного дослідження ми дійшли висновку про важливість і необхідність систематичної роботи з взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО, використовуючи для цього використання ігрових вправ, дидактичних ігор, анкетування, опитування, інтерв'ю, організація групових зустрічей, створення механізму для зручного та регулярного зворотного зв'язку між вихователями та батьками, щоденні індивідуальні бесіди, консультації.

Нами була розроблена нова система співпраці, зокрема, психолого-педагогічної взаємодії вихователів і батьків в адаптації дитини до

інклюзивного середовища ЗДО. Елементи даної системи ми застосували на практиці. Це показало неймовірно успішний результат. На основі проведеної роботи можемо визначити, що тісна психолого-педагогічна взаємодія батьків та вихователів, дала позитивну динаміку адаптації дітей з ООП до інклюзивного середовища закладу дошкільної освіти. (див. Табл. 2.4)

Таблиця 2.4.

Порівняльні рівні сформованості адаптації дітей молодшого віку (у %)

Етапи	Групи	Рівні			
		Низький	Середній	Достатній	Високий
Констатувальний	ЕГ	50	35,7	14,3	0
	КГ	57,7	35,7	7,1	0
Прикінцевий	ЕГ	-	7,1	35,7	57,7
	КГ	-	14,3	35,7	50

Як видно з таблиці 2.4, експериментальна група "Метелик" знаходиться на високому рівні розвитку, що робить можливим використовувати на практиці розроблену нами систему занять з психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Під час нашої роботи були описані основні методичні шляхи та прийоми, які були використані при адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти. Ми переконалися, що на практиці можливо використання різноманітних методів взаємодії. Це дозволило нам здійснювати процес адаптації дітей більш ефективним та природнім.

Висновки до другого розділу

Експериментальна робота з психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО

містила в собі три етапи: констатувальний, формувальний і прикінцевий. Констатувальному етапу передувало визначення показників, рівнів успішної адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО. Були визначені показники, за яких психолого-педагогічна взаємодія вихователів та батьків має вплив на адаптацію дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

Метою першого, *інформаційного*, етапу було озброєння батьків знаннями про важливість психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків.

Формами і методами на цьому етапі виступили: бесіди, консультації, анкетування, спостереження.

Метою другого, *продуктивного*, етапу було набуття батьками вмінь сприймати інклюзивне середовище ЗДО, як родинне коло.

Формами і методами на цьому етапі виступили: інтерв'ю, тренінги, семінари-практикуми, круглі столи тощо.

Метою третього, *оцінного етапу*, формування в батьків вмінь здійснювати самооцінку і взаємооцінку психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО.

На цьому етапі експерименту було задіяно такі *форми і методи*: анкетування, бесіди, спостереження, батьківські збори, дискусії, інтерв'ю.

Контрольні зрізи на прикінцевому етапі експерименту показали, що по мірі накопичення злагодженості, відкритості та комунікації в психолого-педагогічній взаємодії вихователів та батьків, більш успішним та природнім став рівень адаптації дитини до інклюзивного середовища ЗДО. Організована таким чином експериментальна робота сприяла підвищенню рівня успішної адаптації дітей до інклюзивного середовища ЗДО, реалізації педагогічних умов, підтвердженню підготовки дослідження.

У процесі дослідження було виявлено такі *тенденції*: чим досконаліша психолого-педагогічна взаємодія вихователів та батьків, тим найлегше проходить адаптаційний період дитини до інклюзивного середовища ЗДО; чим більше аналізаторів задіяно, тим відкритіші і спокійніші батьки; чим

яскравіший прояв порузуміння між вихователем та батьками, тим спокійніше дитина адаптується до інклюзивного середовища ЗДО та комфортно себе там почуває.

ВИСНОВКИ

Під час дослідження нами було проаналізовано наукову літературу у сфері адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Адаптація - складний процес пристосування дитини до нових умов, це процес становлення особистості, навчання та засвоєння індивідом цінностей, норм установок, зразків поведінки, властивих певному суспільству, соціальній спільноті, групі. Інтерес до процесу адаптації в представників різних наукових напрямів значний, проблема адаптації дітей з ООП в рамках сучасної освіти є недостатньо вивченою та вимагає підвищення рівня освітніх послуг для таких дітей. Виникає проект «Інклюзивна освіта для дітей з особливими освітніми потребами в Україні», який сприятиме впровадженню інклюзивної освіти в Україні, адже інклюзивна освіта – прогресивний спосіб освіти, який має великі перспективи. Крім того, потрібні спеціалісти, які будуть втілювати цей проект в життя, бо далеко не всі сучасні педагоги здатні перебудуватися на нову систему. Інклюзивна освіта – важливий процес, який потрібно розвивати, удосконалювати та втілювати в життя, якому потрібна підтримка держави, спеціалістів, батьків і педагогів. В рамках роботи нами були визначені специфічні потреби дітей ООП. Передумовою для забезпечення успішної адаптації у закладі дошкільної освіти є співпраця педагогів та батьків, зокрема, психолого-педагогічна взаємодія вихователів та батьків.

Проаналізувавши нормативно-правове забезпечення діяльності інклюзії в Україні можемо побачити, що права дітей з ООП на сучасному етапі закріплені в багатьох міжнародних документах. У цих документах увагу зконцентровано на гуманізації спеціальної освіти, її відкритості, створенні умов для інтеграції вихованця з особливими освітніми потребами

в суспільство й водночас наголошується на необхідності активізації діяльності держави щодо соціального захисту дітей з ООП. У батьків та дітей з'явилася можливість вибору різних форм навчання (домашнього навчання, у дошкільному закладі комбінованого типу).

Проаналізувавши психолого-педагогічні джерела доходимо таких висновків: навколишнє середовище постійно змінюється і тому здійснює всебічний вплив на розвиток дітей, зокрема дітей з ООП. Включення таких дітей у життя маленького дитячого середовища, створення різних форм занять та індивідуальних підходів призводить до формування соціальних навичок та швидкої адаптації дитини, що стане у майбутньому основою для адаптації у соціумі. Створення інклюзивного освітнього середовища зумовлює необхідність забезпечення умов, способів і засобів, зокрема і соціальних, їхньої реалізації для спільного навчання, виховання та розвитку здобувачів освіти з урахуванням їхніх потреб та можливостей. Отже, роль освітнього середовища в закладі дошкільної освіти є вирішальною, що призводить до збільшення участі дітей у різних видах діяльності та успішної взаємодії.

В рамках дослідження було проведено експертне опитування серед вихователів та батьків навчального закладу, для визначення критеріїв адаптації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивних групах. Вихователями ЗДО під час проведення експертного опитування було запропоновано пройти анкетування. Ми визначили, що для успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивне середовище необхідно максимально залучати батьків до активної участі у вихованні дітей на всіх етапах підготовки їх до самостійного життя, залучення до культурних цінностей, навичок спільного життя. Інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в колективи з однолітками навчас їх виявляти активність, ініціативу, свідомо робити вибір, досягати згоди у вирішенні проблем, приймати самостійні рішення. Отже, шлях розвитку дитини з особливими освітніми потребами лежить через спілкування та

співпрацю, через іншу людину.

Після проведення експертного опитування серед працівників навчального закладу ми проаналізували соціальне дослідження в процесі, якого розробили критерії успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами. Виявили, що важливим аспектом є саме співпраця з батьками, залучення їх до навчально-виховного процесу, психологічна підтримка сімей (консультації, тренінги, зустрічі з іншими батьками, групи підтримки тощо).

Таким чином, процес забезпечення успішної адаптації дітей з особливими освітніми потребами можна досягти на основі врахування та дотримання низки критеріїв. В якості цільових критеріїв адаптації дітей з особливими освітніми потребами виступають критерії задоволення потреб та інтересів дитини, самоефективності, взаємовідносин в колективі, а також критерій мотивації до навчання. В якості інструментальних критеріїв процесу адаптації дітей виступають критерії: рівня самооцінки, психологічної підтримки, співпраці та діяльнісний критерій.

У магістерській роботі подано теоретичне узагальнення й нове вирішення обраної проблеми дослідження, що виявляється в розробленні, обґрунтуванні педагогічних умов, моделі, змісту і методики естетичного виховання дітей старшого дошкільного віку засобами природи.

1. Визначено сутність феномену «Психолого-педагогічна взаємодія вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти», як спільну діяльність вихователів і батьків, спрямовану на успішну адаптацію дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти.

Уточнено сутність понять «інклюзія», «адаптація», «взаємодія», «ООП», «соціалізація».

2. Визначено критерії і показники психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти. Відповідно до критеріїв і показників було

схарактеризовано рівні адаптації дітей з ООП до інклюзивного середовища: високий, достатній, середній, низький.

3. Розроблено й апробовано експериментальну методику психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти. У процесі експериментальної роботи було використано: анкетування, спостереження, бесіди, консультації, круглі столи, інтерв'ю, тренінки, практикуми-семінари тощо.

4. Експериментально доведено, що впровадження запропонованої методики з комплексним упровадженням визначених педагогічних умов позитивно вплинуло на ефективність цього процесу. За результатами прикінцевого етапу експерименту виявлено, що в дітей молодшого дошкільного віку відбулися суттєві позитивні зміни в рівнях адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти: на високому рівні виявилось 57,7 % дітей (у КГ – 50%), достатнього рівня досягли 35,7 % дітей (у КГ – 35,7 %), на середньому рівні стало 7,1% (у КГ – 14,3 %), на низькому рівні респондентів не було зафіксовано ні в експериментальній групі, ні в контрольній групі.

Проведене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблем психолого-педагогічної взаємодії вихователів та батьків в адаптації дітей з особливими освітніми потребами до закладу дошкільної освіти. Перспективи подальших наукових розвідок убачаємо в подальшому дослідженні адаптації дітей 5-го року життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ І ЛІТЕРАТУРИ

1. Аксьонова О., Аніщук А., Артемова Л. Гавриш Н. (та ін). Я у Світі. Програма розвитку дитини від народження до шести років. Київ: ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2019. 488 с.
2. Андрущенко В. *Філософський словник соціальних термінів. 2002. 670с.*
3. Бех І. Особистісно орієнтований підхід : Теоретико-технологічні засади. 2003. 344 с.
4. Гідінгс Ф. *«Теорія соціалізації» 1887. 222 с.*
5. Гончаренко С. Український педагогічний словник . Київ. 1997. 366с.
6. Горішна Н. Розвиток категорії інклюзивна освіта у філософсько-освітніх концепціях та сучасному науковому дискурсі. *Social Work and Education. Vol. 7, No. 2. Ternopil-Aberdeen, 2020. P.65-75.*
7. Гриненко О., Канзюба О. Термінологічний довідник.Інклюзія. Донецьк, 2020. 38 с.
8. Дакарські рамки дій. 2000. URL:<https://www.un.org>
9. Даніелс Елен Р., Стаффорд К. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів. Л.: Тов. «Надія», 2002. 255 с.
10. Енциклопедія освіти / Акад. Пед. Наук України; головний ред. В. Г. Кремень. К. :Юринком Інтер, 2008.1040 с.
11. Загальна декларація прав людини. Прийнято Асамблеєю ООН 10 грудня 1948. URL:<https://zakon.rada.gov/ua>
12. Закон України про освіту від 05.09.2017№ 2145VIII
13. Зверєва І. Енциклопедія для фахівців соціальної сфери. 2-ге видання. Київ, Сімферополь: Універсум, 2013. 536 с.
14. Інструктивно-методичний лист від 08.08.2013р. №1/9-539 « Про організаційно-методичні засади забезпечення права на освіту дітям з

особливими освітніми потребами » URL:<https://zakononline.com.ua/>

15. Капська А. Соціальна педагогіка. К.: Центр навчальної літератури, 2006. 468 с.

16. Карпенко Л. *Краткий психологический словарь под общ. ред.*

Петровского А. Ярошевского М. 1985. 431 с.

17. Коваленко В. *Соціалізація особистості в умовах сучасних викликів.*

Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка № 7 (338), 2020. 15 с.

18. Колупаєва А. Основи інклюзивної освіти. Навчально-методичний посібник 2012. 308 с.

19. Колупаєва А., Савченко О. Діти з особливими освітніми потребами та організація їх навчання. Київ, 2011. 274 с.

20. Колупаєва А., Таранченко О. «Інклюзивна освіта: від основ до практики»: [монографія] / Колупаєва А.А., Таранченко О.М. .К. : ТОВ «АТОПОЛ», 2016. 152 с.

21. Конвенція ООН про права дитини. Прийнято від 20 листопада 1989.

URL:<https://zakon.rada.gov.ua>

22. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти. Прийнятий 14.12 1960. URL:<http://leksika.com.ua>

23. Конвенція ООН про права осіб з інвалідністю. Ратифіковано Законом №1767-VI від 16.12.2009 . URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>

24. Концепція сімейного виховання в системі освіти України. 2016

25. Копенгагенська декларація про соціальний розвиток. Прийнято 01.01.1995. URL:<https://www.un.org>

26. Косенчук О., Новик І. ECERS-3: оцінюємо якість освітнього процесу по новому. №12.2020. С.4–9.

27. Крутий К., Фунтікова О. *Дошкільна освіта: словник-довідник: понад 1000 термінів, понять та назв. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС»ЛТД, 2010. 324с.*

28. Лорман Т., Деппер Дж., Харві Д.. Інклюзивна освіта. Підтримка

розмаїття в класі: практичний посібник переклад з англійської Київ СПД-ФО
І. Парашин . 2017. 296с.

29. Лист Міністерства освіти і науки України від 12.10. 2015 р. № 1/9-487
«Щодо організації діяльності інклюзивних груп у дошкільних навчальних
закладах». URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>

30. Лист Міністерства освіти і науки України від 25.06.2020 № 1/9-348
«Щодо створення інклюзивного освітнього середовища в закладах
дошкільної освіти»

31. Лист МОН України від 13.11.2018 № 1/9-691 «Щодо організації
діяльності інклюзивних груп у закладах дошкільної освіти»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>

32. Міжнародний пакт про економічні, соціальні і культурні права.
Прийнятий Генеральною Асамблеєю ООН 16. 06.1966.
URL:<https://zakon.rada.gov/ua>

33. *Москаленко В. Соціалізація особистості. Київ . Фенікс. 2013. 540с.*

34. Наказ Міністерства освіти і науки України та Міністерства охорони
здоров'я України від 06.02.2015 № 104/52 «Про затвердження
комплектування інклюзивних груп у дошкільних навчальних закладах»
URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>

35. Наказ МОН від 19.12.2017 № 1633 «Про затвердження Примірного
переліку ігрового та навчально-дидактичного обладнання для закладів
дошкільної освіти»

36. Наконечна Г., Косенко Д. Новий освітній простір: Інформаційний
посібник. 2019 18-21 с.

37. Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.
Юриспруденція. 2017№ 28 . Хомишин І.Ю. URL::<http://www.irbisn-buv.gov.ua>

38. Постанови КМУ від 29.07.2015р. № 530 « Про внесення змін до

Положення про дошкільний заклад » . URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>

39. Немов Р. *Психологический словарь*. 2007. 560 с.

40. Олійник Г. Особливості соціалізації дітей з особливими потребами у сучасному українському суспільстві. *Social Work and Education*. Vol. 7, No. 2. Ternopil-Aberdeen, 2020. P. 178-185.

41. Омельченко М. Психолого-педагогічна допомога сім'ям дітей з обмеженими можливостями. *Методичні рекомендації* / Омельченко І.М., Тиха О.М., Федорович Л.О. Полтава: ПДПУ імені В.Г. Короленка, 2009. 80с.

42. Порошенко М. *Інклюзивна освіта. Навчальний посібник*. Київ: «Агенство «Україна» 2019, 300 с.

43. Постанова Про затвердження Положення про заклад дошкільної освіти від 12.03.2003р. № 305. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/>

44. Резниченко Т., Карнаущенко А., Сочнева О. Социализация детей с ограниченными возможностями здоров'я в ДОУ: от теории к практике. Краснодар, 2019.- с 18-21 –URL:<https://moluch.ru/conf/ped/arhive/330/15041/>

45. Рейпольська О., Гудим І., Зайцева Л., Луценко І. (та ін) *Освітнє середовище закладу дошкільної освіти: технології проєктування : навч.-метод. посібник за ред. Рейпольської О. Д.* — Кропивницький: Імекс-ЛТД, 2021. 222 с.

46. Руденко І., Ковальова В.. *Соціальна адаптація дітей з особливими освітніми потребами до навчання в школі: навчально-методичний посібник*/ Уклад. О. Холодїй, Черкаси, 2014. 125с.

47. Сабат Н. Соціально-педагогічний аспект інклюзивного навчання. (3), 2008. 42-46 с.

48. Саламанська декларація та рамки дій щодо освіти осіб з особливими освітніми потребами. Надруковано ЮНЕСКО, Іспанія. 1994 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/>

- 49.** Софій Н., Найда Ю. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти. 2019. 68 с.
- 50.** Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами в інклюзивному середовищі. [URL:https://naurok.com.ua/socializaciya-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-inklyuzivnomu-seredovischi-238594.html](https://naurok.com.ua/socializaciya-ditey-z-osoblivimi-osvitnimi-potrebami-v-inklyuzivnomu-seredovischi-238594.html)
- 51.** Стандартні правила щодо урівняння можливостей інвалідів. Переклад на українську мову Товариство Надія, Львів. 1998
URL:<https://repository/ldufk/edu/ua>
- 52.** Тарабасова Л. Соціалізація дітей з особливими освітніми потребами. Теоретико-методологічне дослідження. 2015. С.132-139.
- 53.** Таранченко О. Тенденції сучасної освіти: роль педагога у створенні ефективної інклюзивної школи / Таранченко О. // Дефектологія. Особлива дитина: навчання та виховання. 2011. 19 с.
- 54.** Удовиченко І. Розвивальне середовище в закладі дошкільної освіти. 2021. 52 с.
- 55.** Швайка Л. Інклюзія в ЗДО 2019. 144 с.
- 56.** Шевченко В. Включення дітей з особливими потребами в соціально-освітнє середовище. 2018. № 19

ДОДАТКИ

Додаток А

АНКЕТА ДІАГНОСТИКИ СФОРМОВАНOSTІ ПСИХОЛОГО- ПЕДАГОГІЧНОЇ ВЗАЄМОДІЇ.

1. Як часто ви спілкуєтеся з вихователями щодо адаптації вашої дитини до інклюзивного середовища?
2. На скільки ефективними ви вважаєте заходи, які вживають вихователі для забезпечення інклюзивного оточення для вашої дитини?
3. Чи існує можливість консультування та обговорення із вихователями щодо особливостей вашої дитини та її потреб в навчанні?
4. Як ви сприймаєте рівень взаєморозуміння між вами та вихователями щодо індивідуальних особливостей вашої дитини?
5. Чи маєте ви доступ до регулярної інформації від вихователів щодо прогресу та важливих подій у навчанні та адаптації вашої дитини?

Додаток Б

ОПИТУВАЛЬНИК ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ

№	Запитання	Відповіді вихователів
1	Чи усі діти беруть участь у всіх видах діяльності?	
2	Які методи зацікавлення та залучення Ви використовуєте для дітей з ООП?	
3	Яким чином можна побачити, що середовище є турботливим та комфортним для дітей та педагогів?	
4	Чи заохочує навчальне середовище дітей з ООП до взаємодії?	
5	Чи використовуєте Ви такі методи заохочення до спілкування як: малюнки, жестову мову, ігри, сюжетні ігри, трудову діяльність, проблемні ситуації, танці?	
6	Чи мають діти з ООП дружні стосунки з однолітками?	

ОПИС ПІД ЧАС СПОСТЕРЕЖЕННЯ

1. Під час занять діти перепочивають 1-2 хвилини, роблячи спеціальні вправи через кожні 10 хвилин
2. Освітлення робочого місця відповідає нормі
3. На шляху до робочого місця вихованця дитина немає перешкод
4. Вся наочність має збільшений штифт та світложовтий чи світло-зелений фон.
5. Виставляючи або пишучи на дошці матеріал розташовують так, щоб в дитини він не зливався в суцільну лінію.
6. Вихователь запитує, написи яким кольором крейди діти бачать краще.
7. Дитині дають можливість підійти до дошки чи унаочнення, щоб краще роздивитися.
8. Вихователь озвучує все, що робить.
9. Намагається все, що розповідає чи показує на дошці, продублювати роздатковим матеріалом.
10. Якість роздаткового матеріалу відповідає вимогам (матовий, а не глянцева папір, шрифт великий і контрастний)
11. Дітям з порушенням зору дають більше часу на виконання будь-якого виду діяльності.
12. Не переобтяжують дитину, часто пояснить ще раз, щоб переконатися, що вона все зрозуміла.
13. На заняттях використовуються аудіозаписи.
14. Вихователі стежать за поставою, але, не обмежують дитину, коли вона надто близько підносить щось до очей, щоб роздивитися

15. Під час звернення до дитини вихователь підходить до неї, і, торкаючись, звертається на ім'я.

16. Щоденно вранці та ввечері вихователі розповідають батькам про успіхи чи проблеми дітей. Підказують на що варто звернути увагу.

Додадок Г

Рекомендації для батьків: “Як підготувати дитину з ООП до інклюзивного середовища ЗДО”

Коли дитина йде до садочку, то стикається з рядом стресогенних факторів:

- Прокидатися треба по дзвінку будильника, а не за власним бажанням;
- Одягнути треба одяг, що мама підготувала, а не цю мою улюблену футболку, яку я готова носити щодня;
- Приходимо в садочок і мама мене лишає. Зовсім саму.
- Сідати їсти? А якщо я зараз не хочу? Я хочу пізніше!
- Чому всі сіли за столи? Що таке заняття? Для чого мені це?
- Лягати спати? Тут? Я хочу у своє ліжечко зі своїм ведмедиком.

Звичайно, що дитина до цього звикне. Побачить, що іграшки цікаві є, і вихователі відносяться з турботою, і мама приходить завжди. Але в перші дні стрес неминучий, що є нормальною реакцією на зміни. Однак, щоб він минув швидше, а дитина звикла легше можна підготувати дитини до умов ЗДО.

1. Розробіть вдома схожий режим як у садку. Приготуйте схожі страви.
2. Прогуляйтесь біля садка, аби дитина бачила, що там відбувається: ігри, діти, каруселі, іграшки, вихователі. Все спокійно і навіть весело.
3. Картинками розробіть соціальні історії, де буде описано життя садочку.
4. Розкажіть вихователям про особливості дитини.
5. Розкажіть вихователям, що заспокоює вашу дитину.
6. Розкажіть вихователям, що її мотивує до діяльності.

7.Розкажіть вихователям, що викликає у неї радість, смуток, злість, страх.

8.Тривалість перебування у ЗДО варто збільшувати поступово.

Додаток Д

АНКЕТА ДЛЯ ВИХОВАТЕЛІВ ТА БАТЬКІВ:
ОЦІНКА ВЗАЄМОДІЇ ТА АДАПТАЦІЇ В ІНКЛЮЗИВНОМУ СЕРЕДОВИЩІ
ЗДО

Частина 1: Спілкування та взаємодія

1.1. Як часто ви спілкуєтеся з вихователями/батьками для обговорення питань, пов'язаних з адаптацією дитини до інклюзивного середовища?

1.2. Як ви оцінюєте ефективність комунікації з вихователями/батьками у вирішенні питань, що стосуються адаптації дитини?

1.3. Чи є механізми для систематичного обміну інформацією між вами та вихователями/батьками?

Частина 2: Адаптація та залученість

2.1. На скільки ефективними ви вважаєте заходи, які вживають вихователі для адаптації вашої дитини до інклюзивного оточення?

2.2. Як ви відчуваєте рівень вашої залученості у процесі адаптації дитини?

2.3. Чи існують можливості для вас брати активну участь у прийнятті рішень щодо адаптації та навчання вашої дитини?

Частина 3: Загальне враження

3.1. Як б ви оцінили загальний рівень задоволення від співпраці з вихователями та іншими батьками в інклюзивному середовищі?

3.2. Які б побажання чи рекомендації ви мали щодо поліпшення взаємодії та адаптації в інклюзивному середовищі ЗДО?

Додаток Е

Орієнтовні запитання для ознайомлювальної бесіди з батьками:

Ім'я, прізвище, вік, стан здоров'я дитини.

2. Як відбувається фізичний розвиток дитини?
3. Як засинає ваш малюк? Чи міцно спить? Який у нього апетит?
4. Якої системи виховання дотримуєтесь? (Авторитарної; демократичної; ліберальної).
5. Чи існує узгодженість у вихованні з боку членів родини?
6. Чи є у дитини брати, сестри? Як вона з ними спілкується?
7. Чи є у дитини досвід спілкування з іншими дітьми? Який характер має це спілкування?
8. Що найбільше впливає на поведінку малюка? (Стиль спілкування; місце, режим, обстановка; здоров'я тощо).
9. Який настрій переважає протягом дня?
10. Чим цікавиться? Які види діяльності найбільше любить?
11. В які ігри любить гратися?
12. Чи дитина самостійна для свого віку? Що вона може робити?
13. Як ваша дитина реагує на зауваження?
14. Улюблена казка та улюблений мультик.
15. Які казкові герої дитині найбільш подобаються?
16. Що вас турбує в поведінці і розвитку малюка?

При цьому слід звертати увагу на:

- а) зміст того, що кажуть батьки;
- б) інтонацію мовлення;
- в) вираз обличчя;
- г) поведінку дитини, зокрема, на такі деталі:
  - як поводить ся дитина в присутності незнайомих дорослих (боязко, впевнено; зацікавлено; байдуже; нахабно);
  - загальний стиль поведінки (спокійна, врівноважена; інертна; надміру енергійна);
  - зацікавленість обстановкою, іграшками, іграми (просить погратися; з цікавістю дивиться; грає, якщо пропонують; бере сама іграшки);
  - характер спілкування батьків з дитиною (говорить лагідно, чемно, з повагою; з окриком; роздратовано; з погрозою);
  - як реагує дитина на звернення і прохання матері (слухається; вередує; ігнорує).

Додаток Є

Щоденник спостереження адаптації дитини з ООП

<i>№</i>	<i>Ім'я дитини та її вік</i>	<i>Дата спостереження</i>	<i>Емоційний стан</i>	<i>Сон</i>	<i>Апетит</i>	<i>Поведінка</i>	<i>Комунікабельність</i>	<i>Мовлення</i>	<i>Індивідуальні особливості</i>	<i>Рекомендації батькам</i>
1										
2										

Критерії:

1. Емоційний стан дитини (піднесений; спокійний; збуджений; пригнічений; несталий):

– піднесений - позитивно ставиться до навколишнього, реакції емоційно забарвлені, часто усміхається, охоче контактує з іншими дітьми;

– спокійний - позитивно ставиться до навколишнього, відповідає на ініціативу інших, сама ініціативи не виявляє, позитивні емоції проявляються меншою мірою;

– збуджений - спостерігаються афективні спалахи збудження, вередування, плач, часто виникають конфлікти з іншими дітьми;

– пригнічений - спостерігаються в'ялість, бездіяльність, пасивність,

замкнутість, сум, тихий і довгий плач;

– несталий - швидко переходить від одного емоційного стану до іншого, може бути веселою, сміятися і одразу ж плакати, часто конфліктує, буває замкнутою.

2. Сон (засинання; характер сну; тривалість сну; прокидання після сну):

– засинання швидке, повільне, спокійне, неспокійне, з додатковими впливами;

– характер сну - міцний, спокійний, крутиться уві сні, розмовляє уві сні;

– тривалість сну - короткий, тривалий, відповідно до віку;

– прокидання після сну - відразу, поступово, у якому настрої.

3. Апетит (хороший; поганий; вибіркоче ставлення до їжі).

4. Поведінка під час неспання (активна, малоактивна, пасивна):

– активна - дитина зайнята діяльністю;

– малоактивна - активна діяльність змінюється бездіяльністю;

– пасивна - переважає бездіяльність.

5. Комунікабельність (висока; середня; низька):

– висока - дитина здійснює ініціативні дії щодо дорослих, інших дітей, вирішує конфліктні ситуації справедливо, самостійно, у разі потреби звертається за допомогою до дорослих;

– середня - сама не виявляє ініціативи, але відповідає на ініціативні дії інших, у разі конфлікту звертається до дорослих;

– низька - на ініціативні дії не відповідає і сама не виявляє ініціативи, на конфлікти реагує слізьми, криком.

6. Мовлення дитини (словник; граматична правильність; звукова культура).

7. Індивідуальні особливості (доброзичливість - агресивність, ініціативність - пасивність, повільність - рухливість, контактність - замкнутість та ін.).

10	У вечірні години не поспішає йти додому.									
----	--	--	--	--	--	--	--	--	--	--